

TACIT

ANALI

1968
ZALOŽBA OBZORJA MARIBOR

Naslov izvirnika:
Cornelii Taciti
AB EXCESSU DIVI AUGUSTI LIBRI
(ANNALES)
Prevedel dr. Fran Bradač

P R V A K N J I G A
(LETI 14 IN 15 PO N. Š.)

Mesto Rim so spočetka, od kraja, vladali kralji. Svobodo in konzulat je uvedel L. Brutus, diktature so bile zmerom samo začasne; niti decemviralna oblast¹ ni trajala več kot dve leti in tudi konzularne pravice vojaških tribunov² niso dolgo veljale. Ne Cinova, ne Sulova samovlada se ni dolgo držala in Pompeiova pa Krasova oblast je hitro prešla na Cezarja; vojaška moč Lepida in Antonia se je morala umakniti Augustu, ki je vso državo, utrujeno od državljanskih razprtij, pod imenom prvaka vzel pod svojo vrhovno oblast. Toda o sreči in nesreči starega rimskega naroda so pisali že slavni pisatelji; tudi za prikaz Augustove dobe ni manjkalo odličnih talentov, dokler jih ni od tega odvrnilo čedalje večje prilizovanje. Zgodovina Tiberia, Gaia, Klaudia in Neron se je iz strahu potvarjala, dokler so ti vladarji živeli in bili mogočni, ko pa so poginili, se je pisala s še svežim sovraštvom. Zato sem sklenil poročati Tiberiov principiat in vse drugo brez sovražnosti in pristranosti, saj za oboje nimam nobenega vzroka.

2. Ko po padcu Bruta in Kasia država že ni imela več oborožene moči,³ ko je bil Pompeius pri Siciliji premagan,⁴ Lepidus razorožen, Antonius ubit⁵ in ni ostal niti julijanski stranki noben drug voditelj razen Cezarja, je le-ta odložil ime triumvira ter se imenoval samo konzul⁶ in bil zadovoljen s pravico tribuna, ščititi plebejsko ljudstvo. In ko je vojsko premamili z darovi, ljudstvo s podeljevanjem žita ter vse s slad-

kim brezdeljem, se je polagoma dvigal in si prilajščal dolžnosti in pravice senata, uradnikov in zakonov, ne da bi mu kdo nasprotoval; kajti napogumnejši so padli v bojih ali bili izgnani, vsi drugi od plemstva pa so bili, čim bolj se je kdo kazal hlapčevskega, odlikovani z bogastvom in častnimi službami; nove razmere so jih povzdignile in so varno sedanost rajši imeli kakor nevarno preteklost; tudi province niso odklanjale tega stanja, sumljiva je bila vlada senata in ljudstva zaradi razporov mogotcev in lakomnosti državnih uradnikov, ker so bili brez moči zakoni,⁷ ki jih je takorekoč razveljavljala sila, protizakonito potegovanje za častne službe in slednjič podkupovanje.

3. Sicer pa je Augustus kot oporo samovladli odlikoval Klaudia Marcela, sina svoje sestre,⁸ še mladeniča z dostojanstvom najvišjega svečenika in s kulrsko ediliteto. M. Agripa, ki je bil nizkega rodu,⁹ toda vrl vojak in borec za njegovo zmago, je odlikoval z dvakratnim konzulatom,¹⁰ po Marcelovi smrti¹¹ ga je izvolil za svojega zeta; svoja pastorka Tiberia Nerona in Klaudia Drusa¹² je odlikoval z imperatorskim naslovom, čeprav je bila njegova hiša še krepka in močna. Kajti Agripova sinova Gaia in Lucia je bil sprejel v rodbino Cezarjev in želel, da bi bila, čeprav sta šele komaj odložila deško togo, imenovana za prvaka mladine in določena za konzula; pri tem se je delal, kakor da se temu upira. Ko je Agripa umrl,¹³ je Lucia Cezarja, ko je šel k vojski v Španiji, in Gaia, ko se je ranjen vračal iz Armenije, pokosila nagla smrt, ki jo je povzročila usoda ali pa lokavost mačehe Livie. In ko je Drusa že zdavnaj pobrala smrt, je Nero ostal edini izmed pastorkov. Vse se je zdaj k njemu nagibalo: sprejet je bil za sina, za sovladarja, za soimetnika tribunicijske oblasti in pri vseh armadah so ga kot takega kazali javno na materino izpodbudo. Zakaj starega Augusta je tako pretentala, da je

svojega edinega vnuka Agripa Postuma¹⁴ izgnal na otok Planasia, čeprav je bil sicer neotesan in zaradi svoje telesne moči neumno drzen, a se mu vendar ni moglo dokazati nobeno sramotno dejanje. Toda pri Herkulu, Germanika, Drusovega sina,¹⁵ je postavil na čelo osmim legijam na Renu ter ukazal, da ga Tiberius posinovi, dasi je v Tiberiovi hiši¹⁶ bil že odrasel sin; bilo mu je le do tega, da bi imel več opor. V tem času ni bilo nobene vojne razen z Germani, bolj zato, da bi se izbrisala sramota zaradi poraza vojske pod poveljstvom Kvintilia Vara¹⁷ kakor zato, da bi se razširila država ali da bi se dobila vredna nagrada. Doma je bilo vse mirno, naslovi magistratov so bili isti; mlajši so bili rojeni po zmagi pri Akciju in prav tako se je tudi večina starih rodila med državljskimi vojnami. Koliko je bilo še tistih, ki so videli republiko?

4. Ko se je torej spremenilo stanje države, ni bilo nikjer več sledu po stari, nepopačeni npravnosti: ker ni bilo več enakopravnosti, so vsi gledali na vladarjeve ukaze, ne da bi se bali za sedanost, dokler je Augustus še v krepki starosti držal pokonci sebe, svojo hišo in mir. Ko se je njegova že zvišana starost morala boriti še z bolnim telesom in se mu je bližal konec, so se zbudile nove nade; le malo ljudi je govorilo o dobroti svobode, večina se je bala vojne, nekateri pa so si jo želeli. Največ pa je bilo takih, ki so poslušali raznovrstne govorice o nasledujočih gospodarjih: ljuti Agripa,¹⁸ katerega je še izguba časti razjarila, ni niti po svoji starosti niti po izkustvu kos tolikemu bremenu; Tiberius Nero je sicer zrel po letih in preizkušen v vojni, toda zaradi stare in Klaudiovi rodbini prirojene ošabnosti kaže znake krutosti, čeprav jih skuša prikriti. Bil je že od zgodnjih otroških let vzgojevan v vladarski hiši in še mladega moža so obsipali s konzulati in triumfi; niti v tistih letih, ko je živel na Rodu¹⁹ navidezno v prostovolj-

nem umiku iz javnega življenja, v resnici pa kot izgnanec, ni mislil na nič drugega kakor na jezo, hlimbo in na prikrito nasladi. Povrh ga je mati podžigala z žensko vladohlepnostjo: treba je služiti ženi in še dvema mladeničema,²⁰ ki medtem tlačijo državo in jo bodo nekoč raztrgali.

5. Medtem ko je to in podobno vznemirjalo duhove, se je Augustova bolezen slabšala in nekateri so sumili zločin soproge.²¹ Razširila se je namreč govorica, da se je Augustus pred malo meseci s sovednostjo izbranih oseb in z edinim spremljevalcem Fabiom Maksimom odpeljal, da bi obiskal Agripo; tam je na obeh straneh preteklo veliko solz in bilo je veliko dokazov ljubezni; zato so upali, da bo mladenič vrnjen penatom svojega deda. To je Maksimus odkril soprogi Marcii, le-ta pa Livii; potem je to zvedel Cezar; in ko je kmalu nato umrl Maksimus in je bilo dvomljivo, ali si je sam poiskal smrt, so baje pri njegovem pogrebu slišali žalostno stokanje Marcie, ki je sama sebe obtoževala, da je zakrivila soprogo smrt. Naj je bilo to tako ali tako: komaj je Tiberius prišel v Ilirikum,²² ga je mati z nenadnim pismom poklicala nazaj in ni dovolj dognano, ali je Augusta našel še živega pri mestu Noli²³ ali pa že mrtvega. Kajti Livia je hišo in ceste zastražila; in razširile so se vesele vesti, da je Augustus umrl in da se Neron polašča vlade.

6. Prvo delo novega principata je bila usmrtitev Agripe; nič slutčega in nezastraženega je komaj usmrtil centurio, čeprav je bil zelo pogumen. O tem ni Tiberius v senatu nič govoril: hlinil je očetov ukaz, s katerim je tribunu, ki ga je postavil za stražarja, naročil, naj se ne obotavlja usmrtiti Agripo, tudi če sam doživi poslednji dan življenja. Nedvomno se je bil Augustus v senatu bridko pritožil zaradi mladeničevega življenja, da je senat sklenil in potrdil njegov izgon. Sicer pa ni bil nikoli tako trd, da bi dal

koga izmed svojih usmrtiti; tudi ni bilo verjetno, da je zadal smrt vnuku zavoljo varnosti pastorka, ampak je bolj verjetno, da sta Tiberius in Livia, prvi iz strahu, Livia pa iz mačehinskega sovraštva, pospešila umor sumljivega in zasovraženega mladeniča. Centurionu, ki mu je po vojaškem običaju javil, da se je zgodilo, kar je ukazal, je odgovoril, da on ni ničesar ukazal in da se mora podati pred senatom račun za storjeno dejanje. Ko je Salustius Krispus, ki je vedel za to skrivnost — kajti on je bil poslal tribunu pismeni ukaz — to izvedel, se je bal, da bi se mu podtaknila krivda, kar je bilo prav tako nevarno, kakor če bi si kaj izmislil ali pa povedal resnico. Zato je svaril Livio, naj se ne razvpijejo med ljudstvom skrivnosti hiše, nasveti prijateljev in uslužnosti vojakov ter da bi Tiberius moč principata oslabil, ko bi vse vlačil pred senat. To je prvi pogoj vladanja, da se račun drugače ne ujema, kakor če se podá enemu.

7. Toda v Rimu kar drviijo v sužnost konzuli, senatorji in vitezi. Ravno najuglednejši, najboljši hitijo in se hlinijo, da bi se ne zdelo, da so veseli smrti kneza, pa tudi ne preveč žalostni zaradi nove vlade; pri njih je vse pomešano: solze in veselje, tožbe in prilizovanje. Konzula Sekstus Pompeius in Sekstus Apuleius sta prva prisegla Tiberiu Cezarju in z njima Seius Strabo ter Gaius Turanius, prvi kot prefekt pretorijanskih kohort, drugi kot prefekt žitne prekrbe; kmalu potem še senat, vojaštvo in ljudstvo. Kajti Tiberius je vse začel v soglasju s konzuli, kakor da obstoji še stara republika in on še omahuje v vladanju. Celo edikta, s katerim je skliceval senatorje v kurijo, ni izdal drugače kakor pod naslovom tribunicijskega pooblaščenja,²⁴ ki ga je dobil pod Augustom. Besede edikta so bile kratke in zelo skromne vsebine: »O spoštovanju do očeta se bo še posvetoval in premišljal; tudi glede mrliča ni drugačnih misli in samo ta edini izmed vseh javnih po-

slov si prisvaja.« In vendar je takoj po Augustovi smrti dal pretorijanskim kohortam kot cesar svoje povelje; straže, vojaki in vse drugo je bilo kakor na dvoru; vojaki so ga spremljali na forum, vojaki so ga spremljali v kurijo; pismeno je obvestil vojske, ko da je že prevzel vladu; nikjer se ni obotavljal, razen kadar naj bi govoril v senatu. Glavni vzrok pa je izviral iz strahu »da ne bi Germanikus,²⁵ v čigar rokah je bilo toliko legij in neizmerno število pomožnih čet zaveznikov in ki je bil izredno priljubljen pri ljudstvu, rajši hotel že imeti cesarsko oblast kakor jo šele pričakovati. Bilo mu je tudi veliko do javnega mnjenja, da bi se zdelo, da je bil prej od republike pozvan in izvoljen, kakor da se je vrnil s pomočjo spletkarske žene in zato, ker ga je starec posinovil. Pozneje se je pokazalo, da se je tudi zato obotavljal, da bi spoznal, kakšna je volja aristokratov.

8. Prvi dan senata ni pustil, da bi se o čem drugem razpravljalo razen o poslednji volji Augusta, čigar testament, ki so ga prinesle Vestine svečenice,²⁶ je postavljala Tiberia in Livio za dediča: Livia je bila v testamentu sprejeta v Julijsko rodbino z imenom Augusta. Kot drugi naslednji dediči so bili zapisani vnuki in pravnuki, na tretjem mestu pa prvaki države, ki so bili večinoma osovraženi pri njem, a zaradi bahavosti in slavoohlepnosti tudi pri potomcih. Volila niso presegala občanske mere, le da je podaril narodu in prostemu ljudstvu 43.500.000 sestercev, vojakom pretorijanskih kohort vsakemu 1000, mestnim vojakom po 500, legionarskim vojakom in kohortam rimskih državljanov po 300 vsakemu možu.^{26a} Nato se je v senatu razpravljalo o častnem pogrebu; kot najvažnejše se je sklenilo tole: da pojde pogrebni sprevod skozi triumfalna vrata. Galus Asinius in L. Aruncius sta predlagala, naj se spredaj nosijo naslovi zakonov, ki jih je on dal, ter imena od njega premaganih plemen. Mesala Valerius je še dodal, naj se

prisega na Tiberiovo ime vsako leto obnovi. Ko ga je Tiberius vprašal, ali je to predlagal po njegovem naročilu, je odgovoril, da je to storil sam od sebe; rekel je, da se bo tudi pri tem, kar se tiče republike, ravnal samo po svojem prepričanju, tudi če bi tvegala nevarnost. Samo tako se je bilo mogoče prilizovati. Zdaj so senatorji enoglasno vzkliknili, da morajo senatorji na svojih ramah nesti truplo h grmadi. Cesar je to privolil z domišljavo umernostjo ter je z ediktom opomnil ljudstvo, da ne sme tako, kakor je nekoč s prevelikim navdušenjem in preveliko ljubeznijo motilo pogreb božanskega Julia, tudi Augustovega in naj hoče, da se Augustus sežge rajši na forumu²⁷ kakor pa na Martovem polju, ki je za to določeno. Na dan pogreba so stali vojaki kakor pripravljena straža; zelo so se smejali tisti, ki so sami videli in ki so slišali od staršev o tistem dnevu še nezrele sužnosti in tako nesrečno zopet zaželeni svobode, ko se je umor diktatorja Cezarja zdel nekaterim najsramotnejše, nekaterim najlepše dejanje; zdaj naj bo miren pogreb starega vladarja, ki je dolgo vladal, potem ko je utrdil celo svojih dedičev moč nasproti državi.

9. Nato se je veliko govorilo o samem Augustu; večina se je čudila, da je bil isti dan,²⁸ ki je bil nekoč prvi dan nastopa vlade, tudi zadnji dan življenja, da je v Noli končal življenje v hiši in spalnici, v kateri je njegov oče Oktavius umrl. Poveličevali so tudi njegove številne konzulate; v tem je dosegel Valeria Korva in C. Maria,²⁹ sedemintrideset let je imel oblast ljudskih tribunov, enaindvajsetkrat si je pridobil naslov imperatorja in druga odlikovanja so bila zanj pomnožena ali nanovo ustvarjena. Toda previdni in razumni možje so povzdigovali in obdolževali. Eni so rekli, da ga je ljubezen do očeta³⁰ in stiska države, v kateri niso zakoni nič več veljali, gnala v državljansko vojno, ki bi se ne bila mogla niti pričeti

niti vojevati na pošten način. Veliko je popustil, so govorili, Antoniu, samo da bi se maščeval nad morilci svojega očeta, veliko tudi Lepidu. Potem ko je ta postal slaboumen in se je postaral, onega pa je pohotnost in razuzdanost pogubila, ni bilo drugega rešila za razdvojeno domovino kakor to, da jo en sam vlada. Vendar pa ni republike ustanovil niti kot kralj niti kot diktator, ampak pod imenom princeps, poglavar; z Oceanom ali z dolgimi rekami³¹ je državo ogradil; legije, province in brodovje — vse je med seboj povezal; pravo je zavladovalo med državljani; vdani in pokorni so bili zavezniki. Mesto samo je bilo lepo in ponosno, le nekaj malega se je s silo upravljalo, da bi bil v vsem mir.

10. Nasprotno se je govorilo, da je bila otroška ljubezen do očeta in težki časi republike samo preteza, sicer pa so bili iz vladoželjnosti veterani povzburjeni z darovi; še kot preprost državljani je zbral vojsko, podkupil konzulove³² legije in hlinil naklonjenost Pompejanski stranki. Ko je kmalu potem dobil po sklepu senata fasces in pravo pretorja, je po padcu Hirtia in Panse, bodisi da ju je ubil sovražnik ali pa Panso v rano nakapani strup, Hirtia pa njegovi lastni vojaki in zasnovatelj njihovega upora, Cezar, se je polastil vojnih čet obeh. Proti volji senata je orožje, ki ga je prejel za boj proti Antoniu, obrnil proti republiki; izгона državljanov, razdelitve polj niso odobraval niti tisti, ki so to storili.³³ Naj je bila smrt Kasia in obeh Burtov³⁴ žrtev očetovemu sovraštvu, naj je bila dolžnost, da se osebno sovraštvo zapostavlja javnim koristim, sta bila vendar prevarana, Pompeius s prikazovanjem miru, Lepidus pa z navideznim prijateljstvom. Potem je bil Antonius zapeljan s Tarentinskim in Brundisijskim dogovorom³⁵ pa s poroko s sestro ter je varljivo svaštvo plačal s smrtjo. Nato je pač sledil mir, toda v resnici krvav: poraz Lolii³⁶ in Vara, v Rimu pa umor Varo-

na, Egnatia in Iula.³⁷ Niti domačim razmeram se ni prizanašalo; Neronu³⁸ so ugrabili ženo in so v zasmeh še vprašali svečenike, ali se more še noseča omožiti, preden je porodila. In nato razkošnost Vedia Poliona!³⁹ Slednjič Livia, zla mati napram državi, trda mačeha hiši Cezarjev! Nič se ni pustilo čaščenju bogov, ker je hotel, da ga flaminii in drugi svečeniki častijo v svetiščih in z božanskimi slikami in kipi. Niti Tiberia ni iz ljubezni ali iz skrbnosti za državo določil za naslednika, ampak, ker je spoznal njegovo ošabnost in krutost, si je nizkotno prizadeval, da bi sebi slavo pridobil. Augustus je namreč pred malo leti, ko je od senatorjev ponovno zahteval za Tiberia tribunicijsko oblast, sicer v častilnem govoru nekaj omenjal o njegovi sposobnosti, o njegovem življenju in njegovih načelih, kar mu je očital tako rekoč v opravičbo. Sicer pa mu je bilo potem, ko je bil po običaju izvršen pogreb, priznано svetišče in božansko čaščenje.

11. Nato so se s prošnjami obrnili na Tiberia. Leta pa je mnogo govoril o veličini države in o svoji skromnosti: samo tak duh, kakor je bil Augustov, je kos tolikemu bremenu. On da se je, od Augusta poklican, da bi prevzel del njegovih skrbi, z izkustvom naučil, kako zelo je sreči podvrženo težko vladanje vse države. Zato naj v državi, ki se opira na toliko znamenitih mož, ne naprtujejo vsega samo enemu; več mož bo laže z zedinjenimi močmi in skupnim prizadevanjem upravljalo državo. V takšnem govoru je bilo več dostojanstva kakor odkritosrčnosti. Tudi v tem, česar Tiberius ni hotel prikriti, so bile zmerom dvomne in nejasne besede; takrat pa, kadar si je prizadeval, da bi svoje mišljenje docela skril, so bile njegove besede še bolj dvomne in nejasne. Toda očetje senatorji, ki so se samo tega bali, da bi se mu zdelo, da ga razumejo, so tarnali, jokali in obljubljali. Dvigali so roke k bogovom, k Augustovemu

kipu,⁴⁰ k njegovim kolenom, ko je velel prinesiti spomenico in jo prebrati. V spomenici je bilo zapisano, koliko državljanov in zaveznikov je pod orožjem, koliko je vojnega brodovja, koliko kraljestev, provinc, davkov, neposrednih in posrednih, nujnih izdatkov in prostovoljnih dajatev. Vse to je Augustus lastno-ročno podpisal in dodal nasvet, da je treba državo ohraniti v njenih mejah; ne vé se, ali iz strahu ali iz zavisti.

12. Ko se mu je senat ponižno zaklinjal, da bo vse to storil, je Tiberius nehote rekel, da bo, četudi ni kos celotni upravi države, vendar vsaj nekaj skrbi za državo prevzel, kolikor se mu je nalaga. Tedaj je rekel Asinius Galus: »Vprašam, Cezar, kateri del državne uprave hočeš, da se ti prepusti?« Nepričakovano vprašanje ga je osupilo, tako da je malce umolknil; potem se je spet zbral in odgovoril, da nikakor ne pristuje njegovi skromnosti, da bi nekaj izbiral ali se nečemu izogibal, čemur bi se rajši hotel sploh docela odpovedati. Zopet je Galus — kajti z-obraza mu je bral, da je užaljen — rekel, da ni zaradi tega vprašal, da bi delil, kar se deliti ne dá, ampak da bi sam priznal, da je samo eno državno telo, ki ga mora samo eden vladati. Dodal je še hvalospev Augustu ter je samega Tiberia spomnil na njegove zmage in na vse, kar je v miru toliko let odličnega storil. Toda niti s tem ni njegove jeze pomiril, ker ga je Tiberius že zdavnaj sovražil, kakor da je s tem, da se je oženil z Vipsanio, hčerko M. Agripe, ki je bila nekoč Tiberiova soproga, stremel više, kot gre državljanu, in ostal prevzet, kakor je njegov oče Polio Asinius.

13. Potem je L. Aruncius s svojim govorom, ki se ni dosti razlikoval od Galovega govora, slabo zadel, čeprav ni Tiberius kuhal stare jeze proti Arunciu; toda bogatega odločnega moža, ki je imel odlične lastnosti in je bil v javnosti na prav tako dobrem glasu, je sumničil. Kajti ko je Augustus v svojih poslednjih

pogovorih razmišljal, kdo bi utegnil odkloniti to, da bi zavzel prvo mesto, čeprav je za to sposoben, ali si le želel, če temu ni kos, je rekel, da je Manlius Lepidus⁴¹ sposoben, a to odklanja, da Galus Asinius po tem hrepeni, pa je preslab, L. Aruncius ni nevreden in si bo upal prevzeti prvo mesto, če bi se mu ponudila priložnost. O prvih dveh soglašajo; namesto Aruncia pa so nekateri omenili Gnea Pisona in vse razen Lepida so razne obdolžitve, ki jih je snoval Tiberius, onemogočile. Tudi Kvintus Haterius in Mamerkus Skaurus sta sumljivega Tiberia užalila, Haterius s tem, ker je rekel: »Kako dolgo, Cezar, boš še trpel, da država nima glave?«, Skaurus pa, ker je rekel, da je upati, da senatove prošnje ne bodo zaman, ker se predlogu konzulov ni upal upreti s pravico tribunijske oblasti. Proti Hateriu se je takoj zagnal, Skaura, ki ga je nepomirljivo sovražil, je molčé prešel. Utrujen od kričanja vseh in zaradi nujnega zahtevanja posameznikov je polagoma popustil, ne da bi priznal, da sprejema vlado, ampak da bi pokazal, da se več ne brani in da se ne dá več prositi. Znano je, da so Hateria, ko je stopil v palačo, da bi prosil za odpuščanje, in pokleknil pred noge Tiberia, ki je hodil gor in dol, skoraj usmrtili vojaki, ker je Tiberius padel, bodisi ker ga je z rokami objel, bodisi tudi slučajno. Vendar pa ga življenjska nevarnost takega moža ni pomirila, dokler ni Haterius poprosil Auguste in so ga njene nujne prošnje obvarovale.

14. Zelo so se senatorji prilizovali tudi Augusti. Nekateri so bili mnenja, da se mora imenovati mati, drugi, da se mora imenovati mati domovine, večina pa, da se imenu Cezar pripiše »sin Julie«.⁴² On pa je ponovno zahteval, da se je pri počaščevanju žená treba držati določene mere in da se bo on sam prav tako držal mere pri tem, kar se bo njemu dajalo. Pri vsem tem ga je mučila zavist in je imel povišanje ženske za ponižanje sebe; zato niti tega ni trpel, da

bi se ji dal liktor, ter ji je preprečil tudi adoptivni oltar in vse drugo takšno. Toda za Germanika Cezarja je prosil, da se mu podeli prokonzularna oblast; odposlani so bili sli, ki naj bi mu to sporočili, hkrati pa ga tolažili zaradi Augustove smrti. Da ni istega zahteval za Drusa, je bil vzrok to, ker je bil Drusus za naslednje leto izvoljen konzul in navzoč. Za kandidate preture je imenoval dvanajst mož; toliko jih je bilo že od Augusta naprej. Ko mu je senat prigovarjal, naj jih pomnoži, se je s prisego zavezal, da tega števila ne bo prekoračil.

15. Takrat se je volišče prvič preneslo z Martovega polja v senat⁴³; do tega dne se je namreč najvažnejše opravljalo po volji vladarja, marsikaj pa tudi, kakor so želele tribue. Tudi ljudstvo ni tožilo, da mu je bilo odvzeto pravo; o tem je krožila le prazna govorica. In senat je rad videl, da Tiberius ni priporočal več kot štiri kandidate, ki naj se brez ugovora imenujejo. Med tem so ljudski tribuni prosili, da bi smeli na lastne stroške prirejati igre, ki naj se po Augustovem imenu vpišejo v uradni koledar ter imenujejo Augustalne. Toda denar za to se je nakazal iz državne blagajne. V cirkusu naj se poslužujejo triumfalne obleke, na vozu⁴⁴ se peljati pa ni bilo dovoljeno. Kmalu je bilo vsakoletno slavlje preneseno na tistega pretorja, ki mu je pripadalo sodstvo med državljanji in tujci.

16. Takšne so bile razmere v glavnem mestu, ko je nastal upor pri panonskih legijah brez vsakega drugega vzroka razen zato, ker jim je izmenjava cesarja dovoljevala nemire in jim je državljanska vojna obetala plačilo in korist. V poletnem taboru so hkrati stale tri legije pod poveljstvom Iunia Blesa, ki je potem, ko je slišal, da je Augustus umrl in je vlado nastopil Tiberius, bodisi zaradi žalovanja, bodisi od veselja prekinil opravljanje službe, ki je bila doslej obvezna. Zdaj so postali vojaki razuzdani, ne-

složni in so poslušali govorice vsakega najslabšega; slednjič so hrepeneli po razkošju in brezdelju, zavračali so disciplino in vsak napor. V taboru je bil neki Percenius, nekoč vodja gledaliških ploskačev, potem navaden vojak drznega jezika, ki je znal po teatrsko prirejati zborovanja. Ta je neizkušene vojake in take, ki so dvomili in jih je skrbelo, kakšna bo vojaška služba po Augustu, polagoma v ponočnih pogovorih podpihoval ali pa je, ko se je dan nagnil k večeru, zbiral okrog sebe najslabše, vtem ko so se boljši razgubili.

17. Ko so bili ti slednjič pripravljeni, drugi pa so že pomagali pri upor, je spraševal kakor na javnem zborovanju, zakaj se suženjsko pokoravajo maloštevilnim⁴⁵ centurionom in še manj številnim tribunom. Kdaj si bodo upali zahtevati izboljšanje, če se zdaj ne obračajo s prošnjami in orožjem na novega in še omahujočega cesarja? Dovolj se je že skozi toliko let grešilo, saj služijo po trideset ali štirideset let na vojnih pohodih kot starci in največ še s telesom, pohabljenim od ran. Niti odpuščenim še ni konec vojaške službe, ampak morajo kot dosluženi vojaki ostati pod zastavo in prenašati iste napore, le da pod drugim imenom. In če je kdo toliko hudega preživel, ga vlečejo še vedno v oddaljene dežele, kjer dobi pod imenom polja močvirje ali neobdelane gorske kraje. In zares, vojaška služba je že sama po sebi težka in brezplodna: za deset asov na dan se ceni vrednost telesa in življenja. S tem se mora odkupiti obleka, orožje, šotori, s tem krutost centurionov in oprostitve od vojaške službe. Toda pri Herkulu — bičanje in rane, trde zime, naporna poletja, strašna vojna in jalovi mir trajajo večno. Ni druge pomoči, kakor če še vojaška služba nastopi pod določenimi pogoji, tako da dobi vsak mož en denarij, šestnajsto leto pa prinese konec vojaške službe, da ne ostanejo vojaki potem več pod zastavo, ampak da se jim v istem ta-

boru izplačuje mezda v denarju. Mar čaka pretorijanske kohorte, ki dobivajo po dva denarija in se po šestnajstih letih vrnejo svojim penatom, več nevarnosti? Ne da bi se kaj očitalo mestni vojaški službi, je vendar tu treba pri divjih narodih iz svojih šotorov zreti sovražniku v obraz.

18. Hrupno mu je pritrjevala drhal, ki jo je to in ono razdražilo: eni so jezno kazali znake od bičanja, drugi svoje sive lase, večina pa obnošeno obleko in golo telo. Naposled so tako pobesneli, da so hoteli tri legije združiti v eno. Od tega jih je odvrnila ljubosumnost, ker je vsak iskal to čast za svojo legijo. Ubrali so drugo smer ter so postavili tri orle in prapore kohort na enem kraju. Hkrati so nakopičili ruše in napravili tribuno, da bi bil sedež videti čim bolj daleč. K hitečim je prišel Blesus, jih zmerjal in vsakega posameznika zadrževal kričaje: »Rajši si z mojo krvjo omažežujte roke; z manj sramotnim zločinom boste usmrtili legata, kakor če odpadete od cesarja. Ali bom zdrav in nepoškodovan obdržal zvestobo legij ali pa bom umorjen pospešil njihovo kesanje.«

19. Znašali so ruše na kup, da je bil že do prsi visok, ko so slednjič zaradi njegove vztrajnosti prenehali s svojim početjem. Tam je Blesus govoril z veliko govorniško spretnostjo in dejal, da se želje vojakov ne smejo z uporom in zmedo razglašati Cezarju. Tudi stari niso nečesa tako nezaslišanega zahtevali od nekdanjih poveljnikov, niti oni sami od božanskega Augusta; o nepravem času večajo breme začetnih vladarskih skrbi cesarju. Če vendar poskušajo, ali bi mogli v miru doseči to, česar niso zahtevali niti zmagalci v državljanskih vojnah, zakaj mislijo v nasprotju z vojaško disciplino na silo? Odposlance naj izberejo ter jim v njegovi navzočnosti dajo svoja naročila. Zaklicali so mu, naj Blesov sin, tribun, prevzame to poslanstvo ter za vojake prosi, da bi se odpustili iz vojne službe po šestnajstih letih: vse drugo

mu bodo naročili, kakor hitro se bo prvo posrečilo. Po mladeničevem odhodu je bilo še precej mirno, vendar se je vojak prevzel, ker legatov sin kot govornik za skupnost dovolj jasno kaže, da se je izsililo, česar bi s ponižno pokorščino nikakor ne mogli doseči.

20. Medtem so manipuli, ki so bili pred začetkom upora poslani v Nauportus⁴⁶ zavoljo cest, mostov in drugih potrebščin, odrinili, potem ko so zvedeli za upor v taboru; in ko so oplenili najbližje vasi in sam Nauportus, ki je veljal za malo mesto, so zadržujoče jih centurione zasmehovali in zasramovali, nazadnje pa še bičali; zlasti so bili jezni na Aufidiena Rufa, poveljnika v taboru. Tega so potegnili z voza, ga otovorili s pratežem ter ga gonili pred sprednjo četo in ga zasmehljivo spraševali, ali rad prenaša tako neizmerne tovore in tako dolge pohode. Rufus, dolgo vojak prostak, nato centurio in kmalu potem poveljnik tabora, je namreč skušal zopet vpeljati nekdanjo trdo vojaško službo. Osivel je že v delu in naporih ter je bil tem bolj trd, ker je vse te težave sam doživel in pretrpel.

21. Ob njihovem prihodu se je upor obnovil; klicali so se naokrog, plenili in pustošili. Blesus jih je dal nekaj malo, zlasti tistih, ki so bili s plenom otovorjeni, v strašilo drugim bičati in zapirati v ječo; zakaj še zdaj so se legatu pokorili centurioni in tudi vsi dobri manipulski vojaki. Oni so se upirali tistim, ki so jih vlekli proč, objemali so kolena njim, ki so stali okrog, in klicali posamezne z imenom; vsak je klical centurijo, h kateri je spadal, kohorto, legijo ter kričal, da čaka isto vse. Obenem so zasramovali legata, za pričo klicali nebo in bogove; ničesar niso opustili, samo da bi zbujali nevoljo, sočutje, strah in jezo. Vsi so pritekli, vlomili v ječo in razvezali okove. Že so se jim pridružili dezertjerji in tisti, ki so bili na smrt obsojeni.

22. Sila je bila nato še hujša, čedalje več je bilo voditeljev upora. Neki Vibulenus, navaden vojak, ki so ga okoli stoječi dvignili na rame pred Blesovim tribunalom, govori k razburjenim in napeto čakajočim, kaj namerava: »Vi ste,« je dejal, »tem nedolžnim in nesrečnim vrnilo luč in pogum, toda kdo vrne mojemu bratu življenje, kdo meni brata? Njega, ki je bil poslan iz germanske vojske k vam, da bi se zavzel za koristi skupnosti, je dal v minuli noči zadaviti po svojih gladiatorjih, katere ima in oborožuje za pogin vojakov. Odgovóri, Blesus, kam si vrgeš truplo? Niti sovražniki ne zavidajo pokópa. Ko bom s poljubi, s solzami potolažil svojo bolečino, potem ukaži še mene pobiti, samo da nas ti-le pokopljejo, nas, katere usmrtijo ne zaradi kakega zločina, ampak zato, ker smo skrbeli za korist legij.«

23. Te besede je podžigal z jokom in s tem, da se je z rokami tolkel po prsih in ustih, kmalu je razmetal tiste, ki so ga nosili na ramah, se vrgel na tla in valeč se k nogam posameznikov povzročil toliko osuplosti in jeze, da je en del vojakov zvezal gladiatorje, ki so bili v Blesovi službi, en del vse druge njegove sužnje, nekateri pa so se razkropili, da bi iskali truplo. In ko se ne bi hitro razglasilo, da ni nikjer najti kakega trupla in da sužnji sami med mučenjem tajijo umor in da oni ni nikoli imel brata, bi bili že skoraj ubili legata. Vendar so tribune in poveljnika taborišča odgnali, oplenili prtljago bežečih ter usmrtili centuriona Lucilia, kateremu so bili z vojaškim dovtipom dali priimek »Še-eno«, ker je vselej, kadar se je palica na hrbtu kakega vojaka zlomila, glasno in ponovno zahteval drugo. Vsi drugi so se skrili, samo eden je bil zadržan, Klemens Iulius, ki so ga zaradi njegovih vrlin imeli za sposobnega, da bi sporočil zahteve vojakov. Da, legije same, med njimi osma in petnajsta, so se pripravljale, da bi z mečem druga drugo napadle; ona je zahtevala

smrt centuriona s priimkom Sirpikus, petnajsta pa ga je branila; vojaki devete legije so posegli vmes s prošnjami in grožnjami.

24. Kar je o vsem tem slišal, je Tiberia, čeprav je bil vase zaprt in je zlasti prikrival vse najhujše, pripravilo do tega, da je sina Drusa odposlal z najuglednejšimi državniki in dvema pretorskima kohortama, ne da bi jim dal določena naročila: Drusus naj ravna, kakor bodo kazale okoliščine. Kohorti sta bili z izbranimi vojaki nenavadno ojačeni. Dodan je bil velik del pretorijanske konjenice in jedro Germanov, ki so bili takrat osebna cesarjeva straža; tudi prefekta pretorijancev Elia Seiana, ki je bil svojemu očetu Strabonu dodeljen kot tovariš v službi in pri Tiberiu zelo ugledna oseba, je Tiberius z njimi poslal, da bi mladeniča vodil, vse druge pa opozarjal na nevarnosti in nagrade. Bližajočemu se Drusu so prišle na-proti legije, kakor da bi ga po dolžnosti pozdravile, ne vesele, kot je navada, in tudi ne v bleščečem sijaju orožja, ampak v grdi opravi in z obrazom, ki je kazal bolj upornost kot žalost, ki so jo hlinili.

25. Potem ko je vstopil v utrdbo, so zasedli vrata z močnimi stražami ter ukazali, naj čete oborožencev čakajo pripravljene na določenih mestih, drugi pa so obkolili tribunal v nedogledni vrsti. Tam je stal Drusus in z roko ukazoval molk. Oni so, kadarkoli so se ozrli na množico, divje kričali, nato pa spet trepetali, brž ko so zagledali Cezarja. Bilo je čudno mrmranje, divje kričanje in takoj zopet mir; zdaj so se bali, zdaj spet strašili. Slednjič je prenehal hrup in Drusus je bral očetovo pismo, v katerem je bilo zapisano, da posebno skrbi za tako hrabre legije, s katerimi je toliko vojn izvojeval; kakor hitro se bo pomiril v žalovanju, bo pri senatorjih razpravljal o njihovih zahtevah, za zdaj pa je poslal svojega sina, da bi brez odlašanja dovolil, kar se lahko takoj dovoli; vse drugo se mora prepustiti senatu.

26. Zbor je odgovoril, da je centurionu Klementu naročeno, kaj naj stori po njihovi volji. Ta je začel z odpustom vojakov po šestnajstih letih in z nagradami po končani vojaški službi; en denar naj bo plačilo na dan in dosluženi vojaki naj ne ostanejo pod zastavo. Ko je Drusus govoril o odločbi senata in očeta, so ga motili s kričanjem, češ, zakaj je prišel, če ne sme niti mezde vojakom zvišati niti jim olajšati naporov, skratka, če ni pooblaščen, da bi kaj dobrega storil. Da, pri Herkulu! Bičanje in morjenje se vsem dovoljuje. Že prej je imel Tiberius navado, da je v Augustovem imenu zavračal želje legij; isto je ponovil Drusus. Ali bodo k njim vedno hodili sami sinovi? To je nekaj docela novega, da cesar odkazuje senatu le koristi vojaka. Torej je tudi treba isti senat vprašati, kadar se napovedujejo kazni ali boji. Ali so morda nagrade odvisne od vladarjev, kazni pa od samovolje?

27. Nazadnje so zapustili tribunal ter grozeče dvigali roke, kadar jim je kdo od pretorijanskih vojakov ali Cezarjevih⁴⁷ prijateljev prišel nasproti, da bi mu dali povod za upor in zgrabili za orožje, najbolj sovražni Lentulu, ker se je mislilo, da on, ki po starosti in vojni slavi prekaša druge, podpira Drusa in prvi zavrača tiste sramotne zahteve vojakov. In ko je ne dolgo potem odhajal s Cezarjem in se je hotel, ker je slutil nevarnost, vrniti v zimsko taborišče, so ga obstopili in spraševali, kam je namenjen. K cesarju ali k senatorjem? Da bi tudi tam delal proti koristim legij? Hkrati ga napadejo in mečejo kamne nanj. Ko je bil že od kamna krvavo ranjen in je pričakoval smrt, je prihitela množica, ki je bila prišla z Drusom, ter ga vzela v zaščito.

28. Grozečo in zločin obetajočo noč je pomiril slučaj: videti je bilo, da luna pri jasnem nebu naglo-
ma temni.⁴⁸ Vojak, ki ni poznal vzroka, je primerjal lunin mrk s svojimi težavami ter ga imel za slabo

znamenje; mislil je, da se bo njegovo stanje izboljšalo, če se vrne spet sijaj in jasnost boginje Lune. Zato so z bronastim orožjem, s trobentami in rogovi hrumeli;⁴⁹ kadar se je luna pokazala bolj jasna ali bolj temna, so se veselili ali žalostili; in ko so se prignali oblaki ter jo zakrili njihovim očem, so mislili, da se jim je za zmerom pogreznila v temó. Tedaj so tarnali, kajti človeški duh je nagnjen k praznovernosti, mislili so, da se jim prerokujejo večne težave in napor, da bogovi zavračajo njihova dejanja. Cezar je menil, da je treba izkoristiti to nastrojenje, in ukazal obhoditi šotore; poklical je centuriona Klementa in druge, ki so bili priljubljeni pri množici. Ti so se pomešali med patrolje in stražnike vrat, dajali upanje, stopnjevali strah. »Kako dolgo bomo še oblegali cesarjevega sina? Kdaj bo konec preprirov? Ali hočemo zvestobo priseči Perceniu in Vibulenu? Mar bosta Percenius in Vibulenus dala vojakom mezdo in doslužnim polja? Ali bodo nazadnje prevzeli oblast nad rimskim narodom namesto Neronov in Drusov⁵⁰? Rajši bodimo zadnji v krivdi in prvi v kesanju. Počasi se daje to, kar se zahteva za skupnost; zasebno dobrotno lahko takoj zaslužiš in jo takoj dobiš.« Te besede so vse ganile: ločili so vojaškega novince od veterana, legijo od legije. Zdaj se je polagoma vračala ljubezen do pokorščine; zapustili so vrata ter odnesli vojne prapore, ki so jih v začetku upora zbrali na enem kraju, zopet nazaj na njihova mesta.

29. Ob jutranjem svitu skliče Drusus zbor ter graja, čeprav ni bil izurjen v govorjenju, vendar s prirojenim dostojanstvom to, kar je bilo prej, in hvali, kar je sedaj; pravi, da se ne dá niti s terorjem niti z grožnjami premagati: če bo videl, da so pripravljeni biti pokorni, če jih bo slišal, da ponižno prosijo, bo pisal očetu, naj se pomiri in ugotovi prošnjam legij. Na njihovo prošnjo se zopet odpošljejo k Tiberiu

isti Blesus in L. Apronius, rimski vitez iz Drusovega spremstva, ter Iustus Katonius, centurio prvega reda. Nato nastane boj različnih mnenj, ko so nekateri bili za to, da je treab čakati na odposlance in medtem s prijaznim ravnanjem pomiriti vojake, drugi pa so bili mnenja, da je treba ostreje nastopati: nižje vojaštvo ne pozna mejá, straší, ako se ne boji; kakor hitro se zbojí, pa ga lahko brez škode preziraš; dokler praznovernost straší, mora tudi vojskovodje naganjati strah s tem, da odstrani povzročitelje upora. Drusus je bil za ostrejšje ravnanje: Vibulena in Percenia ukaže usmrtiti. Mnogi poročajo, da sta bila v poveljniškem šotoru zakopana, drugi, da sta bili trupli vrženi ven iz utrdbe na ogled in v svarilo.

30. Potem so poiskali največje hujskače; nekaj teh, ki so se klatili zunaj tabora, so pobili centurioni ali vojaki pretorijskih kohort, nekatere so manipuli sami izročili, da bi dokazali svojo zvestobo. Prezgodnja zima je vojakom povečala skrbi, ker je neprenehoma močno deževalo, tako da niso mogli ven iz šotorov in se zbirati; komaj so mogli varovati vojaške prapore, katere sta trgala in odnašala vihar in valovje. Tudi strah pred jezo nebá je še trajal naprej: niso zastonj bledele zvezde in divjali viharji. Ni bilo druge pomoči zoper to zlo, kakor če zapustijo zakleti tabor in se vsak vrne v svoje prezimovališče. Najprej se je vrnila osma, nato petnajsta legija; vojaki devete legije pa so hrupno zakričali, da je treba počakati na Tiberiovo pismo. Kmalu so osamljeni po odhodu drugih prostovoljno prehiteli grozečo silo. Drusus ni čakal na vrnitev odposlancev, ampak se je vrnil v Mesto, ker se je za zdaj vse dovolj pomirilo.^{50*}

31. Skoraj v istih dneh in iz istih vzrokov so se uprle germanske legije; ta upor je bil tem silovitejši, čim več se jih je uprlo; močno so upali, da Germanikus Cezar ne bo mogel prenesti vlade drugega in se

predati legijam, ki bi s svojo močjo vse potegnile za sabo. Dve vojski sta stali na bregu Rena: tako imenovana zgornja vojska pod poveljstvom legata C. Silia in spodnja pod poveljstvom A. Cecine. Vrhovni poveljnik je bil Germanikus, takrat zaposlen z ljudskim štetjem v obeh Galijah. Toda tisti, ki jim je poveljeval Silius, so nestrpnost čakali na uspeh tujega upora; vojaki spodnje vojske pa so zbesneli; začeli so oni iz enaindvajsete in pete legije ter so za seboj potegnili tudi prvo in dvajseto legijo⁵¹, kajti v istem poletnem taboru na ozemlju Ubijcev so brezdelno živeli ali pa so vsaj imeli lahko službo. Zato so v Rimu domači vojaki, ki so bili nedavno v Rimu nabrani, bili navajeni na razbrzdanost in niso hoteli prenašati naporov, prigovarjali drugim neizkušenim, da je prišel čas, ko lahko zahtevajo veterani skorajšnji odpust, mladi vojaki večjo plačo, vsi pa olajšanje težav in to, da bi se mogli maščevati za krutost centurionov. Tako je govoril ne samo eden kakor pri panonskih legijah Percenius, in tudi ne plahim ušesom vojakov, ki so gledali na druge, močnejše vojake, ampak v obrazu in glasu je bil videti upor; mislili so, da je usoda Rima v njihovih rokah, da njihove zmage širijo državo in da dobivajo imperatorji po njih svoj priimek.⁵²

32. Tudi legat se ni upiral, kajti blaznost večine ga je spravila ob razsodnost. Kakor da se jim je zmešala pamet, so z golimi meči napadli centurione; ti so od nekdanj predmet vojaškega sovraštva in povod za divjanje. Na tleh ležeče pretepajo z biči, po šestdeset se jih spravi na enega, da izenačijo število centurionov; potem jih razmesarjene in deloma že mrtve vržejo pred nasip ali v reko Ren. Ko se je Septimius zatekel k tribunalu in se vrgel pred noge Cecini, so ga tako dolgo mučili, dokler ni umrl. Kasius Herea, ki si je z umorom Gaia Cezarja pri potomcih pridobil slavno ime, takrat še mladenič pogumnega srca,

si je z mečem utrl pot skozi vse, ki so se mu obo-roženi postavili nasproti. Noben tribun, noben pre-fekt tabora ni imel pravne moči: ponočne in podnevne straže in vse, kar je bilo potrebno, so si vojaki sami razdeljevali. To je bil tistim, ki so globlje spoznavali vojaško mišljenje, poseben znak velikega in nepo-mirnljivega vrenja, ker niso posamič niti na pobudo nekaterih vzplamtevali, ampak vsi skupno, ker so vsi obenem in tako vztrajno molčali, da bi človek mislil, da delajo to na povelje.

33. Medtem dobi Germanikus, ki je bil, kakor smo rekli, zaposlen z ljudskim štetjem v obeh Gali-jah, poročilo, da je Augustus umrl. Imel je njegovo vnukinjo Agripino za ženo in od nje več otrok. Sam je bil sin Drusa, Tiberiovega brata, vnuk Auguste⁵³, toda vedno v skrbeh zaradi skrivnega sovraštva stri-ca in babice, ki je bilo tem hujše, ker je bilo krivič-no. Kajti Drusus je bil pri rimskem narodu v lepem spominu; mislilo se je, da bi on vrnil svobodo, če bi se povzpел do najvišje oblasti; zato je naklonjenost in nada prešla na Germanika. Zakaj mladenič je bil državljanskega mišljenja, čudovito vljuden, pravo nasprotje Tiberiovim prevzetnim in skrivnostnim go-vorom in obrazom. Pridružile so se še ženske zdražbe, ki so jih povzročale mačehinske sovražnosti Livie do Agripine; nekoliko preveč razdražena je bila kajpak tudi Agripina sama, le da je s svojo nravno čistostjo in ljubeznijo do soproga obračala svojega, sicer ne-upogljivega duha vedno v dobro.

34. Toda Germanikus se je tem bolj poganjal za Tiberia, čim bliže je bil tistemu najvišjemu, kar je upal in pričakoval. Sekvance in najbližje občine Bel-gijcev je napotil, da so mu prisegli zvestobo. Ko je nato slišal o uporih legij, je takoj odpotoval. Prišle so mu izven tabora naproti; kakor skesane so pove-šale oči v tla. Potem ko je stopil v utrdbo, je zaslišal zmedene tožbe; nekateri so mu zgrabili roke, kakor

da jih hočejo poljubiti, in so se s prsti dotikali brez-zobih ust, drugi pa so kazali od starosti ukrivljene ude. Ukazal je, naj se krog njega zbirajoča se mno-žica, ker se mu je zdelo, da je pomešana, razide v manipule, češ da bodo tako bolje slišali. Ukazal je, naj nosijo pred seboj prapore, da se bodo kohorte vsaj razločevale. Obotavljivo so ubogali. Nato je pri-čel s čaščenjem Augusta in prešel k zmagam in tri-umfom Tiberia; poveličeval je in hvalil, kar je Tibe-rius s temi legijami tako slavno izvršil. Potem je slavil soglasnost Italije in zvestobo Galije. To so poslušali molče, vendar pa so malce mrmrali.

35. Ko pa se je dotaknil upora z vprašanji, kje je ostala vojaška pokorščina, kje lepa stara disciplina, kam so vrgli tribune, kam centurione, so se vsi slekli in kazali brazgotine od ran in maroge od bičanja; kmalu so se začeli z zmedenimi klici pritoževati za-radi visoke odkupnine za oprostitev od vojaške služ-be, zaradi skopo odmerjene mezde in trdega dela. Zlasti so omenjali kopanje okopov in jarkov, prina-šanje krme, stavbnega lesa in drv ter še marsičesa drugega, kar so morali delati iz potrebe ali proti navadam v taboru. Najbolj divje so kričali veterani, ki so šteli trideset ali še več službenih let in prosili, da bi se njim, ki so že utrujeni, olajšalo težko delo, da ne bi pri istih naporih čakali smrti, ampak konec tako težavne vojaške službe in da ne bi v pomanj-kanju preživljali svojega pokoja. Bili so tudi taki, ki so zahtevali denar, katerega jim je v oporoki volil božanski Augustus ob srečo napovedajočih zname-njih za Germanika; da, odkrito so pokazali svojo pripravljenost, če bi hotel prevzeti vladu. Tedaj pa je skočil s tribunala, kakor da ga omadežuje zločin. Z orožjem so se mu postavili nasproti in grozili od-hajajočemu, če se ne vrne. On pa je kričal, da rajši umrje, kakor da bi postal nezvest; potegnil je meč ter bi si ga bil zasadil v prsi, ko bi najbližji ne

zgrabili njegove desnice in je s silo zadržali. Skrajni in v gručo zbrani del vojakov, da, celo nekateri posamezniki — človek bi komaj verjel — so stopili bliže in ga pozivali, naj ga le zasadi; in neki vojak, Kalusidius po imenu, mu je ponudil svoj goli meč, češ da je bolj oster. To se je zdelo ostudno in brezbožno celo pobesnelim in nastal je odmor, med katerim so Cezarja vlekli prijatelji v poveljniški šotor.

36. Tam se je posvetovalo, kaj bi bilo treba storiti proti vsemu temu; prišlo je namreč še poročilo, da se pripravljajo odposlanci, ki naj bi zgornjo armado pridobili za to, da bi se še ona zavzela za težko zadevo, češ da je mesto Ubijcev določeno, da se poruši, in da bodo na rop navajene čete začele pleniti obe Galiji. Strah je bil tem večji, da bo sovražnik, ki dobro pozna rimski upor, napadel; in če bi se oborožile pomožne čete in zavezniki proti odhajajočim legijam, bi nastala državljanska vojna. Nevarna se je zdela strogost, sramotna bi bila popustljivost; naj se vojaku nič ne dopusti ali pa vse, država bo v nevarnosti. Zato se je po zreli presoji sklenilo, naj se napiše pismo v cesarjevem imenu, da se odpuščajo iz vojske tisti, ki so služili dvajset let, in da služijo lahko še po svoji volji tisti, ki imajo že šestnajst let za seboj, vendar pa ostanejo ti pod zastavo, ne da bi jim bilo treba kaj delati, samo sovražnika morajo odbijati; volila, ki jih zahtevajo, se jim bodo izplačala in še podvojila.

37. Vojak je spoznal, da je vse samo za trenutek izmišljeno, in je to takoj zahteval. Odpust so tribuni pospeševali, obdarovanje pa se je odložilo do zimovnika. Vojaki pete in enaindvajsete legije niso hoteli oditi, dokler se jim ne izplača že v poletnem taboru denar iz vojne blagajne Cezarjevih prijateljev in iz njegove lastne. Prvo in dvajseto legijo je legat Cecina odpeljal nazaj v mesto Ubijcev v sramotnem pohodu, ker so cele košare denarja, uropanega im-

peratorju, vozili sredi med vojaškimi prapori in orli. Germanikus je odšel k zgornji vojski ter zaprisegel drugo, trinajsto in šestnajsto legijo, ne da bi se količkaj obotavljali, samo vojaki štirinajste legije so se malce upirali. Denar in odpust se jim je dovolil, čeprav ga niso zahtevali.

38. Toda pri Haukih so se začeli dosluženi vojaki upornih legij, ki so še ostali pod zastavo, puntati, a so bili začasno spet pomirjeni, ker sta bila takoj dva vojaka usmrčena. To je ukazal prefekt tabora Manius Enius bolj za dober zgled kakor s pravico, ki jo je imel. Potem je nastal nemir, zbežal je in so ga našli; iskal je zavetje v drznem govoru, češ da ne žalijo prefekta, ampak Germanika, vojskovodjo, in Tiberia, vrhovnega poveljnika. Hkrati je prestrašil tiste, ki so mu stopili nasproti, pograbil prapor ter ga obrnil proti bregu, vpil, da bo veljal za ubežnika, kdor se bo pohodu umaknil, in peljal upornike in tiste, ki si niso ničesar upali, nazaj v zimsko taborišče.

39. Vtem so prišli senatovi odposlanci h Germaniku, ko se je že vrnil k oltarju Ubijcev. Dve legiji sta tam prezimovali, prva in dvajseta, ter nedavno odpuščeni veterani pod zastavo. Osuple in zavedajoče se svoje krivde je prevzel strah, češ da so ti prišli na ukaz očetov, da bi popravili to, kar so z uporom izsilili, in so obtoževali bivšega konzula Munatia Planka, načelnika odposlanstva, da je on povzročil senatov sklep. Takšna je pač navada množice, da za vse še tako neutemeljeno podtika krivdo komur že koli. Začeli so zahtevati prapor, ki je bil shranjen v Germanikovem stanovanju, navalili na vhodna vrata, jih ulomili, pregnali s postelje Cezarja ter ga prisilili, da jim je izročil prapor iz strahu, ker so mu smrt zagrozili. Kmalu so se raztepli in srečali odposlance, ki so hiteli h Germaniku, potem ko so slišali o vstaji; zasramovali so jih in nameravali uboj, zlasti Planka,

ki ga je njegovo dostojanstvo zadržalo, da ni bežal; nikamor se ni mogel zateči razen v tabor prve legije. Objel je prapor in orla na njem ter iskal zaščito v svetišču; in da ni orlonoša Kalpurnius preprečil skrajne sile, bi bil, kar je celo med sovražniki nekaj redkega, odposlanec rimskega naroda v rimskem taboru s svojo krvjo omadeževal žrtvenike bogov. Šele ob svitu, ko je bilo lahko spoznati voditelja, vojake in to, kar se je godilo, je stopil Germanikus v tabor, ukazal predse privedi Planka ter ga vzel s seboj na tribunal. Nato je glasno obtoževal usodo zaradi ti-stega besnenja in kako zopet divjá ne zaradi jeze vojakov, ampak zaradi jeze bogov; razložil je, zakaj so prišli odposlanci, zgovorno je pomiloval pravico poslanikov in nezasluženo usodo Planka samega, hkrati pa obžaloval, da si je legija nakopala toliko sramote. Zbor je bil bolj osupel kakor pomirjen, ko je odpuščal odposlance pod zaščito pomožnih zavez-niških konjenikov.

40. V tem nevarnem stanju so vsi grajali Germa-nika, da ne gre k zgornji vojski, kjer bi našel pokor-ščino in pomoč zoper upornike: več ko preveč se je že grešilo z odpuščanjem iz vojaške službe, z denar-jem in milimi ukrepi. Ali če ne skrbi za lastno reši-tev, zakaj pušča malega sina⁵⁴ in nosečo soprogo med besneži, ki kršijo vse človeške pravice. Dolgo se je obotavljal, preden je soprogo, ki ji je zagotavljal, da je potomka božanskega Augusta in da se ji ni treba bati nevarnosti, slednjič pripravil do tega, da je od-potovala; to je dosegel s tem, da je s solzami v očeh objel njeno noseče telo in obema skupnega sina. Tako je odhajala obžalovanja vredna ženska družba in be-žala soproga vojskovodje z malim sinčkom na prsih; spremljale so jo tarnajoče žene prijateljev; nič manj niso bile žalostne tiste, ki so ostajale.

41. To ni bila slika srečnega in v svojem taboru stoječega Cezarja, ampak slika v premaganem mestu;

vzdihanje in žalovanje so slišali in videli vojaki. Pri-hajali so iz šotorov. Kaj pomeni to plakanje? Kaj ta žalostni prizor? Odlične žene odhajajo brez običaj-nega spremstva k Trevirom v tujo zaščito. Obšla jih je sramota in sožalje; pomnili so očeta Agripe, Augusta, njenega deda. Mislili so na to, kakšen je bil njen tast Drusus, ona pa blagoslovljena mati in nra-vno čista in poštena; in slednjič so mislili na otroka, rojenega v taboru, vzgojenega v skupnem taborišču, ki so mu dali vojaško ime Kaligula, ker si je, da bi si pridobil naklonjenost navadnih vojakov, obuval vojaške škornje. Prosili so, naj se vrne in ostane; nekaj jih je stopilo Agripini na pot, večina pa se je vrnila h Germaniku. Ta je v jezi začel pred njimi, ki so se zbrali okrog njega, takole govoriti:

42. »Ne žena, ne sin mi nista dražja kakor oče in država; toda njega bo branilo njegovo veličanstvo, rimsko državo pa ostale vojske. Svojo ženo in svoje otroke, ki bi jih za vašo slavo rad žrtvoval smrti, od-pravljam daleč proč od vaše besnosti, da bi vsak zločin, ki ga še morda nameravate storiti, očistila edinole moja kri in bi vam uboj Augustovega pra-vnuka in usmrtitev Tiberiove snahe ne naprtla še večje krivde. Zakaj v teh dneh bi si vi drznili storiti vse, ker vam nič ni več sveto. Kakšno ime naj dam temu zboru? Ali naj vas imenujem divjake, ki ste sina svojega imperatorja obkolili z okopom in orož-jem? Ali državljane, ki se ne menite za ugled senata? Kar celo med sovražniki velja, pravo in svetost po-slancev in mednarodno pravo, to ste vi prekršili. Divus Iulius je z eno besedo udušil vstajo vojske tako, da je tiste, ki so mu odklonili prisego, imeno-val kvirite; divus Augustus je prestrašil z obrazom in pogledom legije, ki so po bitki pri Akciju delale nemir. Če bi nas, dasi nismo tistim enaki, pa vendar smo njih potomci, vojak Hispanije ali Sirije preziral ali zaničeval, bi bilo že to nekaj čudnega in nespo-

dobnega. Vi ste, prva in dvajseta legija, ki je prvo odlikoval Tiberius, ti pa si se udeležila toliko bitk in prejela toliko nagrad, takole hvaležna svojemu vojskovodji? To naj sporočim očetu, ki sliši iz drugih provinc samo razveseljive vesti? Njegovi novinci, njegovi veterani pa niso zadovoljni z odpustitvijo iz vojaške službe in z denarjem; samo tukaj se usmrčajo centurioni, izganjajo tribuni, zapirajo legati; okrvavljena so taborišča in reke, jaz sam životarim po milosti med srditimi sovražniki.«

43. »Zakaj ste mi namreč prvi dan zborovanja iztrgali iz roke tisto železo, katero sem si hotel v prsi zabosti, vi nepremišljeni prijatelji? Boljši in ljubeznivejši je bil tisti, ki mi je ponujal svoj meč. Padel bi bil vsaj takrat, ko še nisem vedel za toliko hudodelstev svoje vojske; vi bi si bili izbrali vojskovodjo, ki bi pustil mojo smrt nekaznovano, vendar bi se maščeval za Vara in za tri legije. Zakaj bogovi naj ne dopustijo, da bi Belgijci, čeprav so se ponujali, ne bili deležni časti in slave, da so pomagali rimskemu narodu in ukrotili Germane. Tvoj duh, ki je sprejet v nebesa, božanski Augustus, spomin na tebe, oče Drusus, naj s prav temi vojščaki, ki se že sramujejo in hrepenijo po slavi, izbriše tale madež in obrne jezo državljanov v pozabo sovražnikov. Vi pa, ki hočete senatu vrniti odposlance, svojemu imperatorju pokorščino, meni sina, se varujte pred okuženjem in odstranite upornike. To bo dokaz, da se kesate, to bo vez zvestobe.«

44. Ponižno so priznavali, da je res, kar jim očita, ter ga prosili, naj krivce kaznuje, zapeljanim odpusti in jih pelje proti sovražnikom; svojo ženo naj nazaj pokliče, vrne naj se gojenec legij in naj se ne preda Galcem kot talec. Povratek Agripine je odklonil zaradi skorajšnjega poroda in zaradi zime; sin bo prišel, vse drugo naj sami izvršijo. Kakor izpremenjeni so se razbežali ter vlekli glavne puntarje zvezane

pred legata prve legije C. Cetronia, ki je drugega za drugim takole sodil in kaznoval. Legije so stale z golimi meči zbrane pred zborom. Obtoženca je kazal tribun na vzvišenem prostoru; če so zavpili, da je kriv, so ga takoj dol potegnili in pobili. Vojak je bil pobijanja vesel, ko da samega sebe oprášča; tudi Cezar ni branil, kadar ni brez njegovega ukaza nikogar zadela kazen za kako kruto dejanje. Po tem zgledu so se ravnali veterani in so bili ne dolgo potem poslani v Recijo, na vitez, da bi branili provinco zaradi grozeče bližine Suebov, pravzaprav pa zato, da bi se jih iznebili v taboru, ki je bil še vedno divje razgiban nič manj zaradi trdih ukrepov kakor zaradi spomina na zločin. Nato je pregledoval centurione. Kogar je imperator pozval, je navedel svoje ime, četo, domovino, število službenih let, ki jih je hrabro preživel v bitkah, in vojaška odlikovanja, ki jih je imel. Če so tribuni, če je legija izpričala vztrajnost v službi in poštenost, je ostal na svojem mestu; če pa so mu enoglasno očitali lakomnost ali krutost, je bil odpuščen iz vojaške službe.

45. Čeprav so bile s tem trenutno važne zadeve mirno opravljene, je še ostala nič manj težka naloga zaradi upornosti pete in enaindvajsete legije, ki sta prezimovali pri petdesetem milniku (kraj ima ime Vetera). Ti so namreč prvi začeli vstajo; najhujše zločine sta storili prav ti dve legiji; nič ju ni prestrašila kazen njunih vojakov. Zato je Cezar nameraval poslati težkooborožence, brodarje in zavezniške čete na Ren, hoteč z vojno odločiti, če bi se mu odrekla pokorščina.

46. V Rimu pa je bila, ker še niso vedeli, kako se je končalo v Iliriku, in so vendar že slišali o vstaji germanskih legij, velika zmeda in groza; obtoževali so Tiberia, ker vara senatorje in ljudstvo s tem, da se obotavlja, medtem ko se vojaki upirajo. On sam bi bil moral iti in jim predočiti svoje cesarsko do-

stojanstvo, ko so se hoteli umikati, videli bi bili preizkušenega kneza in v njem hkrati najvišjega sodnika nad strogostjo in blagostjo. Augustus je mogel tolikokrat iti v Germanijo, ko je bil že star in utrujen, Tiberius pa, ki je v najboljših letih, sedi v senatu ter se norčuje iz besed senatorjev! Dovolj je že poskrbljeno za sužnost mesta; na vojake je treba blažilno vplivati, da bodo vzljubili mir.

47. Trden in neomajen je bil proti tem govorom Tiberiov sklep, da ne sme opustiti glavnega mesta države in sebe predati naključju. Zakaj marsikaj ga je strašilo in skrbelo: močnejša je bila vojska v Germaniji in bližja vojska v Panoniji; ona se je opirala na bojno moč obeh Galij, ta pa je ogražala Italijo. Katerim naj torej dá prednost? Ali bi se ne mogli zapostavljeni razžaliti in se razdražiti? Toda po sinovih bi se lahko obema enako približal brez nevarnosti za svoje veličanstvo. Sicer pa si je izbral, ko da že hoče odpotovati, spremljevalce, dal pripraviti pratež in opremiti ladje; kmalu se je izgovarjal, da se bliža zima ali da ima še različne posle, ter je najprej varal pametne, potem pa še navadne vojake, najdlje pa province.

48. Germanikus pa je mislil, čeprav je bila vojska že zbrana in pripravljeno maščevanje za odpadnike, da jim je treba še dovoliti rok, da se po navadnem zgledu sami posvetujejo, in je poslal Cecini pismo, da prihaja z močno četo in da bo, če se že prej ne izvrši smrtna kazen nad malopridnimi, vse brez izjeme dal pobiti. To pismo je Cecina prebral orlonošam in praporščakom pa tistim, ki so ostali v taboru še količkaj zvesti. To je bral na skrivnem in opominjal, naj se vsi rešijo sramote in smrti, kajti v miru se gleda na vzroke in zasluge; kadar nastane vojna, padajo prav tako nedolžni kakor tisti, ki so krivi. Po odredbi legata se je določil rok, ko se morajo najhujši uporniki z mečem napasti. Na medsebojno zna-

menje vdó v šotore, pobijejo nič sluteče in nihče razen sovedcev ni vedel, kaj je bil povod in kaj cilj moritve.

49. To je bilo drugačno kakor vse državljanske vojne, ki so kdaj nastale. Ne v bitki, ne iz nasprotnih taborov, ampak iz istih ležišč so se razšli ti, katere je dan videl pri skupnem obedu in noč pri mirnem počitku, v strankarski boj in so se med seboj napadali s kopji in drugim orožjem. Slišalo se je kričanje, videti je bilo rane in kri, za vzrok pa nihče ni vedel; vse je odločal slučaj. Tudi nekateri dobro misleči so poginili, potem ko so celo najslabši zgrabili za orožje, spoznavši, proti komu je naperjeno besnenje. Niti legat, niti tribun ni pomirjal, drhali je bila dovoljena razuzdanost, maščevalnost in morilnost do sita. Kmalu nato je prišel Germanikus v tabor; ves solzán ni tega imenoval zdravljenje, ampak poraz ter je ukazal trupla sežgati. Tisti, ki so bili še zmeraj divji, so želeli iti proti sovražniku, da bi popravili, kar so zagrešili s svojim besnenjem, češ da se drugače ne morejo pomiriti duše sobojevnikov, kakor če bodo na svojih zločestih prsih odnesli častne rane. Cezar je ugodil vročim željam vojakov, dal napraviti most ter čezenj poslal dvanajst tisoč vojakov iz legij, šestindvajset zavezniških kohort in osem konjeniških oddelkov, katerih poslušnost je ostala v tej vstaji nemadeževana.

50. Veselo in ne daleč od nas so uganjali Germani, kar so hoteli, medtem ko smo mi žalovali zaradi izgube Augusta in potem bili še nesložni med sabo. Rimljan pa je v naglem pohodu prodrl skozi Cesijski gozd in čez obmejni okop, ki ga je dal napraviti Tiberius, in se utaboril na utrjeni meji; spredaj in zadaj ga je ščitil okop, ob straneh pa pregraje. Odtod je prodiral skozi temno gozdovje in premišljal, ali naj si od dveh poti izbere krajšo in navadno ali pa težavnejšo in še ne preizkušeno, katere sovražniki

niso zastražili. Izbrali so daljšo pot in pospešili vse drugo; ogleduhi so namreč sporočili, da imajo to noč Germani slavnost in slovesno gostijo. Cecina je dobil ukaz, da mora z lahko oboroženimi kohortami iti spredaj in odstraniti ovire v gozdovih: legije so sledile v zmerni razdalji. Naklonjena jim je bila svetla zvezdnata noč; prišli so k vasém Marsov, ki so jih obdajale straže, medtem ko so še spali brez strahu. Tako zelo so bili vsi brez skrbi in niso slutili vojne.

51. Cezar je razdelil bojaželjne legije, da bi bilo razdejanje tem obsežnejše, na štiri klinasto postavljene bojne vrste; petdeset tisoč korakov naokrog je vse popolnoma opustošil z ognjem in mečem. Niti spol niti starost ni zbujala sočutja; vse, kar je sveto in nesveto, celo pri tistih narodih najbolj čaščeno svetišče Tamfane so porušili do tal. Neranjeni so ostali vojaki, ki so bili na pol speče, neoborožene in okoli blodeče pobili. To prelivanje krvi je razdražilo Bruktre, Tubante in Usipete; zasedli so gorske gozdove in soteske, skozi katere se je morala vračati vojska. To je vojskovodja vedel ter je korakal kakor v bitko. Del konjenikov in pomožne čete so vodile, nato je korakala prva legija; in s pratežem v sredi so krili levo stran vojaki enaindvajsete, desno pa vojaki pete legije; dvajseta legija je varovala hrbet in še bolj zadaj so korakali vsi drugi zavezniki. Toda dokler se je pohod pomikal skozi gozd in soteske, se sovražniki niso ganili, potem so zmerno napadli bok in prvo vrsto, z vso silo pa ozadje. In že so strnjene množice Germanov povzročale pri lahko oboroženih kohortah zmedo, ko je prijahal Cezar k dvajseti legiji in z močnim glasom klical, da je zdaj pravi trenutek, da se iz spomina izriše upor; naj prodirajo naprej in se podvizajo, da bi svojo krivdo v čast obrnili. Opogumili so se, z enim naskokom predrli sovražnikovo bojno vrsto, ga pognali na odprto polje in ga pobijali. Hkrati so prišle prve čete srečno

ven iz gozdov in si utrdile tabor. Odslej je bil pohod miren, vojakom je to, kar so pravkar dosegli, vtilo novega zaupanja, pozabili so na vse prejšnje ter se dali odpeljati v zimsko taborišče.

52. To sporočilo je navdalo Tiberia z radostjo in skrbjo. Vesel je bil, da je upor zadušén; da pa je Germanikus z denarnimi nagradami in s tem, da je pospešil odpust iz vojaške službe, iskal naklonjenost vojakov, ga je vznemirjalo in skrbelo, prav tako tudi Germanikova vojna slava. Vendar pa je senatu poročal o njegovih dejanjih in je veliko govoril o njegovi hrabrosti, toda na videz bolj z lepimi besedami, kakor pa tako, da bi se senat lahko prepričal, da to tudi v srcu čuti. Krajše je govoril o Drusu in hvalil konec ilirskih nemirov, vendar pa je bil njegov govor bolj topel in je zbujal več vere; in vse, kar je bil Germanikus dopustil, je obveljalo tudi pri panonskih četah.

53. Istega leta je umrla Julia, katero je njen oče Augustus zaradi nečistosti nekoč interniral na otoku Pandateria, potem pa v mestu Reginov, ki prebivajo na sicilski morski ožini. Bila je soproga Tiberia, ko sta bila Cezarja Gaius in Lucius v cvetu mladosti, in ga je kot neenakorodnega⁵⁵ zavrгла; samo to je bil najgloblji vzrok, zakaj se je umaknil na Rodos. Ko je zavladal, je izgnano, brezčastno in po umoru Agripe Postuma brezupno ugonobil s pomanjkanjem in počasnim hiranjem, misleč, da bo umor ostal prikrit zaradi dolgotrajnega izgnanstva. Enak je bil vzrok njegove krutosti do Sempronia Grakha, ki je bil plemenitega rodu in duhovit, imel pa je dolg jezik in je Julio v njenem zakonu z M. Agripo oskrunil. A to še ni bil konec nečistovanja: ko je bila dana Tiberiu za soprogo, jo je vztrajni prešuštnik razvnel, da je bila trmasta do soproga in ga sovražila; in pismo, ki ga je Julia pisala očetu Augustu, v katerem je obrekovala Tiberia, so vsi imeli za delo

Grakha. Zato je bil izgnan na Cercino, otok v afriškem morju, in je tam v pregnanstvu živel štirinajst let. Vojaki, ki so bili poslani, da bi ga ubili, so ga našli na obali, ko ni nič dobrega pričakoval. Po njihovem prihodu je nekaj malo časa zahteval, da bi smel napisati poslednja naročila svoji ženi Aliarii, potem pa je ponudil tilnik svojim morilcem; s svojo odločnostjo in vztrajnostjo v smrti ni bil nevreden imena Sempronius: njegovo življenje je bilo izpričeno. Nekateri poročajo, da tisti vojaki niso bili poslani iz Rima, temveč jih je poslal L. Asprenas, prokonzul v Afriki, po naročilu Tiberia, ki je bil zaman upal, da se bo zla govorica o umoru dala prevaliti na Asprenata.

54. Isto leto je videlo nove ceremonije zaradi ustanove svečeništva Augustalskih bratov, kakor je bil nekoč Titus Tacius obdržal sabinsko bogoslužje, a je uvedel še Titijske brate. Z žrebanjem so jih volili enaindvajset iz najuglednejših državljanov: Tiberius in Drusus, Klaudius⁵⁶ in Germanikus so jim bili prideleni. Augustalske igre, ki so se takrat prvič slavile, so motili nemiri, ker so se prepirali igralci.⁵⁷ Augustus je prizanesel tej igri, ker je hotel ustreči Mecenatu, ki je zelo rad imel Batila; pa tudi sam ni bil takim umetnostim nenaklonjen in je imel za državljansko skromnost, če se udeležujejo ljudskih zabav. Drugačen je bil Tiberius; vendar pa si ni upal ljudstva, ki je bilo toliko let mehkužno, navajati na kaj tršega.

55. Za konzulata Cezarja Drusa in Gaia Norbana se je prisodil Germaniku triumf, ko je še trajala vojna, katero je začel zgodaj spomladi z nenadnim četovanjem proti Hatom, čeprav se je z vso silo pripravljaj na poletje. Zbudila se mu je namreč nada, da je sovražnik razdeljen med Arminiom in Segestom, ki sta se oba odlikovala, oni po verolomnosti, ta po zvestobi do nas. Arminius je bil hujskač Germanije, Se-

gestes je sicer za Vara že večkrat in tudi pri zadnji gostiji, ki so ji sledile sovražnosti, opozarjal na upor, ki bo sledil, in mu nasvetoval, naj njega samesa z Arminijem in drugimi poglavarji da zapreti. Brez svojih voditeljev se narod ne bo ničesar upal in on bo imel čas preiskati, kdo je kriv in kdo nedolžen. Toda Varus je padel od roke usode in Arminijeve. Segesta je sicer edinost njegovega ljudstva potegnila v vojno, ostal pa je drugačnega mnenja in še zasebno sovraštvo mu je raslo, ker je Arminius ugrabil njegovo hčerko, ki je bila z drugim zaročena. Zet je bil osovražen, tastova družina je bila sovražnik; kar je pri složnih vez ljubezni, je sovražno misleče dražilo k jezi.

56. Germanikus predá torej štiri legije, pet tisoč mož iz pomožnih čet in v naglici zbrane čete Germanov, prebivajočih tostran Rena, Cecini; prav toliko legij in dvakratno število zaveznikov vodi sam; naredi trdnjavo nad podrtinami očetovega oporišča na gorovju Taunus in udari z lahko oboroženo vojsko proti Hatom, pustivši L. Apronia, ki naj zavaruje potí in premostí reke. Kajti — kar je redko v tistem podnebnem pasu — nezadržan zaradi suše in malovodnih rek je pospešil pohod in bati se je bilo nalivov in naraščanja rek, ko se bo vračal. Toda do Hatov je prišel tako nepričakovano, da je takoj ujel in pobil vse, ki so bili po starosti in spolu za orožje in obrambo nesposobni. Mlado moštvo je preplavalo reko Adrano in je skušalo Rimljane ovirati, ko so začeli postavljati most. Potem pa so bili s kopji in puščicami pregnani in so zaman poskušali, da bi se pogajali za mir; in ko so nekateri prebežali h Germaniku, so vsi drugi zapustili okraje in vasi ter se razkropili v gozdove. Cezar pa je zažgal Matium — glavno vas — opustošil odprto polje in se vračal proti Renu, ne da bi si sovražnik upal odhajajoče za hrbtom vznemirjati, kar je njegova navada, kadar se

umika bolj po zvijači kakor iz strahu. Heruski so nameravali pomagati Hatom, ampak prestrašil jih je Cecina, ki je s svojim orožjem napadal zdaj tu, zdaj tam; Marse, ki so se drznili poseči v boj, je s srečno bitko ukrotil.

57. In ne dolgo potem so prišli odposlanci od Segesta, proseči pomoč zoper njegove rojake, ki so ga oblegali, kajti Arminius je pri njih več veljal, ker jim je svetoval vojno: barbari namreč bolj zaupajo tistemu, ki je odločen in pogumen v burnih časih. Segestes je odposlancem pridružil svojega sina, po imenu Segimunda; toda zavedal se je svoje krivde in je omahoval. V letu namreč, ko sta obe Germaniji odpadli, je bil izvoljen za svečenika pri oltarju Ubijcev in je raztrgal svečeniške obveze, potem pa zbežal k upornikom. Vendar so ga pregovorili, naj upa na rimsko prizanesljivost, in je prenesel očetova naročila ter bil dobrotljivo sprejet in poslan z oboroženim spremstvom na galsko obrežje. Germanikus je menil, da se splača vojsko nazaj obrniti; bojevalo se je z oblegovalci in Segestes je bil rešen z veliko množico sorodnikov in varovancev. Med njimi so bile plemenite žene in soproga Arminiova pa Segestova hči, ki je imela bolj naravo svojega soproga kakor očeta; ni udarila v jok, niti ni glasno in ponižno prosila; z rokami, sklenjenimi pod prsmi, je gledala na svoje noseče telo. Prinašali so tudi plen iz Varovega poraza, večinoma tistih, ki so se sedaj vdajali; hkrati je bil Segestes sam, mogočen na videz in neustrašen v zavesti svoje zavezniške zvestobe.

58. Njegove besede so bile nekako takšne: »To ni prvi dan, ki priča o moji vztrajnosti in zvestobi do rimskega naroda. Odkar mi je božanski Augustus podelil državljanstvo, sem izbiral prijatelje in neprijatelje vam v korist, ne iz sovraštva do moje domovine — zakaj izdajalci so osovraženi celo pri teh, katerim dajejo prednost — ne, ker sem mislil, da je

isto koristno Rimljanom in Germanom, in sem bolj odobral mir kakor vojno. Zato sem ugrabitelja svoje hčerke, kršitelja vaše zaveze, Arminia obtožil pri Varu, ki je takrat stal na čelu vojske. Ker se je ta zadeva zaradi lenivosti vojskovodje zavlekla, sem zahteval, ker je bilo v zakonih premalo zaščite, da naj dá mene in Arminia in sokrivce vkleniti. Priča je tista noč; o da bi mi bila rajši poslednja! Kar je sledilo, se more bolj objokovati kakor zagovarjati. Sicer sem i Arminia okoval i sam pretrpel težo vezí od njegovih privržencev. Že dajem prednost staremu pred novim in miru pred zmedo ne zavoljo kake koristi, ampak da bi se opral nezvestobe in bil german-skemu narodu zanesljiv posrednik, če se bo hotel rajši kesati kakor poginiti. Za sinovo mladost in zablodo prosim odpuščanja: da je samo sila privedla hčerko sem, priznavam. Ti boš preudaril, kaj več velja, ali da je spočela od Arminia ali da sem jo jaz zaplodil.« Cezar je obljubil z milostnim odgovorom njegovim otrokom in sorodnikom varnost, njemu samemu pa bivališče v stari provinci.⁵⁸ Vojsko je nazaj odpeljal ter dobil po Tiberiovem predlogu naslov imperator. Arminiova žena je rodila otroka moškega spola. Kako se je z dečkom, vzgojenim v Raveni, zaigrala usoda, bom povedal ob svojem času.

59. Vest o vdaji in prijaznem sprejemu Segesta so poslušali deloma z nado, deloma z žalostjo, kakor je bila pač komu vojna zoprna ali zaželena: Arminius je razen od prirojene togote zaradi ugrabitve soproge in zato, da je bil otrok, ki ga je žena pod srcem nosila, sužnosti izpostavljen, hodil kakor blazen okrog; letal je po deželi Heruskov in zahteval orožje proti Segestu, orožje proti Cezarju. Niti sramotenja se ni vzdržal: lep oče, velik imperator, hrabra vojska, ki so s toliko rokami odpeljali eno samo ubogo žensko! On se vojskuje ne z izdajstvom in ne proti norečim ženam, ampak očito proti oboroženim. Še zdaj je

videti v germanskih logih rimske vojaške prapore, katere je tam obesil domorodnim bogovom. Naj le Segestes prebiva na premaganem obrežju, naj vrne sinu svečeniško čast: Germani ne bodo nikoli našli zadostne opravičbe za to, da so med Labo in Renom videli šibe in sekire in togo! Drugi narodi ne poznajo rimskega gospostva, niso še izkusili usmrčevanja in še nič ne vedo o davkih; ker so se vsega tega otresli in je brez uspeha odšel tisti med bogove povzdignjeni Augustus, tisti izbrani Tiberius, naj se vendar ne bojijo neizkušenega mladeniča in uporniške vojske! Če jim je domovina, starši in vse staro ljubše kakor oblastniki in nove kolonije, naj rajši sledijo Arminiu kot voditelju k slavi in svobodi, kakor Segestu, ki jih vodi v sramotno sužnost!

60. To je razgibalo ne samo Heruske, ampak tudi obmejne narode in pritegnili so v zvezo Inguiomera, Arminiovega strica, ki je užival že stari ugled pri Rimljanih; zato se je Cezar še bolj bal. In da ne bi izbruhnila vojna z eno vojaško močjo, je poslal Cecino s štiridesetimi rimskimi kohortami, da bi sovražnika razdelil, preko Brukerov k reki Amisiji, k njenici pa je peljal prefekt Peto skozi ozemlje Frisijev; sam je vkrkal štiri legije na ladje ter jih peljal preko jezer; hkrati se je sešla pehota, konjenica in mornarica pri prej omenjeni reki. Hauki so bili sprejeti v vojno skupnost, ker so obljubljali pomoč. Brukere, ki so požigali svoje posesti, je L. Stertinus, ki ga je Germanikus poslal, z lahko oboroženim moštvom pobil in našel med morjenjem in plenjenjem orla devetnajste legije, ki je bil z Varom izgubljen. Nato je korakala vojska do skrajnih mej Brukerov in pustošila vse med Amisijo in Lupijo, ne daleč od Teutoburškega gozda, v katerem so baje ležali ostanki Vara in legij nepokopani.

61. Zato je Cezarja obšla želja, da bi poslednjo čast izkazal vojakom in njihovemu vojskovodji. Glo-

boko je bila ganjena vsa navzoča vojska zaradi sorodnikov, prijateljev in slednjič zaradi nesrečne vojne in usode človeštva. Cecina je bil naprej poslan, da bi preiskal soteske in globeli gorskih gozdov ter postavil mostove in jezove čez močvirske vode in varljive planjave; nato so čete vkorakale za žalostne kraje, strahotne očem in spominu. Prvi Varov tabor so spoznali po velikem obsegu in, ko so izmerili glavni stan treh legij, so po na pol porušenem nasipu in plitvem jarku sklepali, da so se tu že uničeni ostanki sesedli; sredi planjave so našli bele kosti razmetane ali pa nakopičene, kakor so bili pač bežali ali se uprli. Zraven so ležale razbitine orožja in okostja konj, hkrati pa na drevesnih deblih pritrjene lobanje; v sosednjih logih so stali žrtveniki barbarov, na katerih so bili zaklali tribune in centurione prvega razreda. In tisti, ki so ostali živi po onem porazu ter ušli bitki in okovom, so pripovedovali, da so tukaj padli legati, tam so bili ugrabljeni legijski orli; pripovedovali so, kje je bila zadana Varu prva rana, kje si je s svojo nesrečno roko sam zabodel meč in našel smrt; na katerem odru je govoril Arminius, koliko vislic za ujetnike in kakšne jame je dal napraviti in kako se v svoji ošabnosti ni menil ne za prapore ne za orle.

62. Tako je navzoča rimska vojska pokopala v šestem letu po porazu kosti treh legij, ne da bi kdo spoznal, ali s prstjo pokriva tuje ostanke ali ostanke svojih; vse je pokopala kot svoje sorodnike in brate v čedalje večji jezi do sovražnika; pokopavali so hkrati žalostni in sovražni. Prvo rušo za nakopičenje gomile je položil Cezar, izkazujoč poslednjo ljubezen rajnikom, hkrati pa je žaloval z navzočimi. Tega Tiberius ni odobral, bodisi da je vse, kar je delal Germanikus, slabeje tolmačil, bodisi da je mislil, da je vojsko pogled na ubite in nepokopane napravil za boj mlačne in bolj bojazljive pred sovražniki; tudi

bi se ne bil smel vrhovni poveljnik, ki je imel avgur-sko čast, ukvarjati s pogrebom.⁵⁹

63. Toda Germanikus je sledil Arminiu, ki se je umikal v brezpotne kraje; kakor hitro ga je zatekel, je ukazal konjenikom, naj se poženejo v dir in s silo zavzamejo polje, ki ga je sovražnik zasedel. Arminius je takoj obrnil svoje vojake, katerim je ukazal, naj se zberó in se bližajo gozdovom; brž nato je dal znamenje tistim, ki jih je bil skril v gozdnatem gorovju, naj prihitijo ven. Tedaj je nova bojna vrsta vzemirila konjenike; poslani rezervni kohorte, ki jih je bežeča vojska izpodbodla, so še povečale presenečenje; že bi bile potisnjene v močvirje, ki so ga zmagujoči poznali, tistim pa je bilo nevarno, ki zanj niso vedeli, ko bi ne bil Cezar pripeljal legij in jih postavil v bojno vrsto. To je sovražnika navdalo s strahom, vojake pa z zaupanjem; razšli so se po neodločenem boju. Nato je potegnil vojsko zopet nazaj k Amisiji ter odpeljal legije na ladjevju, kakor jih je bil pripeljal; del konjenikov je dobil ukaz, naj vzdolž obale Oceana skuša doseči Ren. Cecini, ki je vodil svoje lastne vojake, je zapovedal, da čim prej prekorai dolge mostove, čeprav se je vračal po znanih potih. To je bila ozka steza na nasipu med neizmernimi močvirji, katerega je nekoč zgradil L. Domitius; vse drugo je bilo samo barje, polno težkega blata in nevarno zaradi potokov, ki so tekli skozenj; okrog-inokrog se je polagoma dvigalo gozdovje, ki ga je zdaj zasedel Arminius, ker je po bližnjicah in s hitrim pohodom prehitel vojake, ki so bili obremenjeni s pratežem in orožjem. Cecina se ni mogel odločiti, kako bi od starosti razpadle mostove popravil in hkrati sovražnika odganjal; navsezadnje je prišel na dobro misel, da bi obkoličil taborišče tam, kjer je bil, da bi eni pričeli delo, drugi pa bitko.

64. Barbari so skušali prednje čete predreti in bi radi napadli delavce pri utrdbah; zato so izzivali, ho-

dili okoli in naskakovali, kričali so delavci in napadali; in vse je bilo Rimljanom neugodno, globoko močvirje in spolzka tla in ljudje, ki so nosili težke oklepe; v vodovju niso mogli niti kopij vihteti. Nasprotno pa so bili Heruski vajeni boja v močvirjih; bili so visoke rasti ter imeli ogromne sulice, ki so ranjevale iz še tako velike oddaljenosti. Šele noč je odtegnila že omahujoče legije bitki, ki bi se morda končala nesrečno za Rimljane. Štirideset let je zdaj služil Cecina, pokoraval se je ali pa poveljeval in je bil zato neustrašen, saj je poznal srečo in nesrečo. Zategadelj je premišljal, kaj bi še lahko prišlo, in ni našel drugega izhoda, kakor da mora sovražnika zadržati v gozdovih, dokler ga ne bodo ranjenci in vsa težko otovorjena vojska prehiteli. Kajti sredi gorá in močvirij se je razprostirala ravnina, ki je dovoljevala vojski samo ozek prehod. Tja so bile usmerjene legije, peta na desno, enaindvajseta na levo, prva naj bi šla naprej, druga pa proti zasledovalcem.

65. Noč je bila zdaj mirna, zdaj nemirna, ker so barbari pri slavnostnih pojdinah z veselimi petjem ali pa z divjim hrupom napolnjevali doline in odmevajoče gorske višine, a pri Rimljanih so medlo goreli ognji, vojaki pa so raztreseno ležali na okopih in blodili med šotori bolj zaspani kakor bedeci. Vojskovodjo je strašil kruti sen: sanjalo se mu je namreč, da vidi in sliši Kvintilia Vara, ki je s krvjo oblit priplaval na vrh iz močvirskega vodovja; zdelo se mu je, da sliši njegov klic, vendar mu ni ustregel in je roko, ki jo je k njemu iztezal, sunil od sebe. Ob jutranjem svitu so legije, ki so bile poslani, da bi z boka napadle, bodisi iz strahu, bodisi svojeglavno zapustile svoje mesto ter so brž zasedle polje onstran močvirja. Vendar se Arminius ni takoj dvignil, čeprav ni napada nič oviralo, ampak ko je tren obtičal v blatu in luknjah, ko so v neredu stali naokoli vojaki in so bili gluhi za povelja, je ukazal napasti glas-

no kliče: »Evo, Varus in legije, ki jih je že vdrugič zatekla ista usoda!« V istem trenutku je tudi z izbranimi razdril četo in zlasti ranil konje. Ti so na lastni krvi in na spolzkih močvirnih tleh izpodrsavali, metali svoje jezdece raz sebe, razganjali nasproti idoče in teptali ležeče. Največje težave so bile z orli, ki jih niso mogli niti nositi proti padajočim kopjem in puščicam, niti jih pritrditi na blatna tla. Cecina, ki se je trudil, da bi vzdržal bojni red, je zdrknil s prebodenega konja; bil bi obkoljen, ko bi se prva legija ne postavila nasproti. Prav mu je prišla lakomnost sovražnikov, ki so opustili pokol in lovili plen; in ko se je začelo večeriti, so si legije prizadevale, da bi prišle ven na prosto in na trdna tla. Pa tudi to ni bil konec njihove bede. Treba je bilo narediti utrdbo in dobiti gradivo; večjidel je bilo izgubljeno orodje za kopanje zemlje ali za rezanje ruš; ni bilo šotorov za manipule, ne obvezil za ranjene; razdeljevali so z blatom ali s krvjo onesnažena živila, tarnali nad grobno tišino in da je usojen samo še en dan za toliko tisočev ljudi.

66. Slučajno je konj, ki se je odtrgal in dirjal naokrog, ker ga je kričanje splašilo, zbegal nekatere, ki so mu prišli nasproti. To je tako preplašilo tiste, ki so mislili, da so vdrli Germani, da so vsi hiteli k vratom, kjer so hoteli dobiti zlasti deseto legijo, ki je bila odvrnjena od sovražnika in je zato bežečim dajala večjo varnost. Četudi je Cecina zvedel, da je strah neutemeljen, ni mogel niti s svojim ugledom niti s prošnjami zadržati vojakov in jim je šele, ko se je vrgel na prag vrat, zbudil sočutje in zaprl pot, ker je bilo treba iti čez legatovo telo; hkrati so tribuni in centurioni dokazali, da je ves strah neutemeljen.

67. Nato je v glavnem stanu zbranim ukazal molče poslušati njegove besede ter jim je predložil, kaj zahteva čas in v kaj jih silijo razmere in okoliščine.

Edina rešitev je v orožju, toda orožje je treba zmerno in preudarno rabiti ter ostati znotraj okopa, dokler se sovražniki ne približajo, da bi ga z naskokom zavzeli; potem pa je treba z vseh strani planiti ven; s takim izpadom se pride do Rena. Če bi hoteli bežati, jih čaka še več gozdov, še globlja močvirja in vsa besnost sovražnikov, zmagovalce pa čaka čast in slava. Spominja jih na to, kar jim je doma drago in kar jim je v taborišču častno; o nezgodi, ki jih lahko zadene, je molčal. Nato predá, začevši s svojimi, konje legatov in tribunov, brez obzira vsem najhrabrejšim bojevnikom, da bi najprej ti, nato pa pehota napadli sovražnika.

68. Nič manj ni bil nemiren German, ker je upal in nestrpno hrepenel po boju, njegovi vojskovodje pa so bili različnega mnenja; kajti Arminius je svetoval, naj jih pustijo, da planejo v boj, potem pa naj jih zopet obkolijo na močvirnatih in neprehodnih tleh; tako bo več ujetnikov in plen bo nepokvarjen. Ob svitu torej vržejo butare šibja čez jarke in se polastijo roba okopov, kajti le redkokje so stali tam vojaki in še ti so bili kakor od strahu okameneli. Ko so tako viseli na okopih, je bilo kohortam dano znamenje, zadoneli so hkrati vojaški rogovi in vojaške trobente. Zdajci so se s krikom in z vso silo vrgli Germanom v hrbet in se posmehovali, češ da tu ni gozdov ne močvirij, ampak da so tu na enakih tleh enaki bogovi. Arminius je zapustil boj neranjen, Inguiomerus pa hudo ranjen; med navadnimi vojaki se je morilo, dokler je dopuščala jeza in dan. Sele z nočjo so se obrnile legije, dasi jih je še bolj kakor rane mučilo pomanjkanje hrane; moč, zdravje, izobilje, kratko in malo — vse so imele v zmagi.

69. Medtem se je raznesel glas, da je vojska obkoljena in da sovražno krdele Germanov ograža obe Galiji; in ko bi ne bila Agripina preprečila podrtja mostú čez Ren, bi ne manjkalo ljudi, ki bi se drznili

storiti sramotno dejanje. Toda velikodušna žena je v tistih dneh opravljala službo vojskovodje ter je med vojake razdelila obleko in obveze, kakor je bil kateri potreben obleke ali pa ranjen. C. Plinius, zgodovino-pisec germanskih vojn,⁶⁰ poroča, da je stala pred mostom ter hvalila in se zahvaljevala vrnivšim se legijam. To je Tiberiu seglo globoko v srce: ta skrbnost ni iskrena in poštena, ne skuša vojakov pridobiti zoper tujce. Nič ne preostaja imperatorjem, če ženska pregleduje manipule, če hodi k vojnim praporom, če z darili podkupuje, ko da še premalo častihlepno pusti vojskovodjevega sina hoditi v obleki in opremi preprostega vojaka in hoče, da ga imenujejo Cezarja Kaligulo; da je pri vojski Agripina več kakor legati, kakor vojskovodje; ženska je zadušila upor, katere mu ime cesarja ni moglo biti kos. Vse to je podžigal in dražil Seianus, ki je poznal Tiberiov značaj.

70. Germanikus pa je izmed legij, ki jih je z ladjami pripeljal, drugo in štirinajsto predal P. Viteliu, da bi ju vodil po kopnem. Vitelius je po suhem ali vsaj pri zmerni plimi mirno z njima nadaljeval pohod; kmalu pa je pridirjal severni veter; hkrati se je pokazalo ozvezdje enakonočja, ko Ocean najbolj vzkipi. Poplavljen je bila vsa zemlja: vse je bilo kakor morje, obala in polja; ni bilo moči razločevati plitvin in globin. Valovi so metali ljudi na tla, vrtinci so jih požirali. Plavala so tovarna živinčeta, pratež in mrtva trupla. Pomešali so se med seboj manipuli, ki so mogle iz vode zdaj samo do prsi, zdaj le do ust; večkrat so se jim zmaknila tla in bili so razmetani ali preplavljeni. Nič niso pomagali klici in medsebojno izpodbujanje, ko je pritiskalo valovje; nobene razlike ni bilo med pogumnim in bojazljivim, med izkušenim in neizkušenim, med previdnostjo in slučajnostjo: vse je z enako silovitostjo odnašalo valovje. Slednjič se je Vitelius povzpел na višje ležeč kraj in je tja odpeljal tudi četo. Prenočili so brez vseh po-

trebščin, brez ognja, večina jih je bilo nagih ali grdo zdelanih, nič manj obžalovanja vrednih, kakor so ti, ki jih sovražnik oblega, kajti le-te čaka vsaj častna smrt, one pa neslaven pogin. Dnevna luč je spet vrnila zemljo in prodrli so do reke Unsinges, kamor je bil Cezar pohitel z brodovjem. Nato se se legije vkrcale, medtem ko je šel glas, da so utonile; da so se rešile, se ni prej verjelo, dokler niso ljudje videli vračajočega se Cezarja in njegove vojske.

71. Že je bil Stertinius, ki je bil naprej poslan, da bi sprejel vdajo Segimera, Segestovega brata, in njegga samega pa njegovega sina pripeljal v mesto Ubi-jev. Obema so prizanesli, Segimeru lahko, sinu pa bolj obotavljivo, ker je baje grdo ravnal s truplom Kvinktilia Vara. Sicer pa so tekmovali Galija, Hispanija in Italija, da bi nadomestile izgube v vojski; kar je vsaka imela, je ponudila: orožje, konje in zlato. Germanikus je hvalil njihovo vnemo, vzel pa je samo orožje in konje za vojno potrebo in je z lastnim denarjem podprl vojake. In da bi spomin na poraz še z vljudnostjo oblažil, je obiskoval ranjence, poveličeval hrabra dejanja vsakega posameznika, si ogledal rane in tega z upanjem, onega s hvalo, vse pa s tolažbo pridobival za sebe in za boj.

72. Častni znaki triumfatorja so bili v tem letu priznani A. Cecini, L. Aproniu in C. Siliu za junaške čine z Germanikom. Naslov oče domovine, ki mu ga je večkrat ljudstvo vsiljevalo, je Tiberius zavrnil; tudi ni dovolil, da bi se prisegalo na njegove odredbe,⁶¹ čeprav je senat za to glasoval; imel je navado, da je rekel, da je vse, kar je človeško, negotovo in nezanesljivo; čim več bi prejel, tem bolj bi stal na spolzkih tleh. Vendar pa zato ni zbujal zaupanja v svoje državljansko mišljenje. Zakaj zopet je obnovil zakon o žalitvi veličanstva, ki se je tako imenoval pri starih, toda je nekaj drugega določal: če je kdo z izdajo škodoval vojski ali s ščuvanjem na upor

ljudstvu, skratka s slabim upravljanjem države veličanstvu rimskega naroda, so se kaznovala dejanja, besede pa so ostale nekaznovane. Najprej je Augustus v imenu tega zakona uvedel preiskavo zaradi sramotilnih spisov, razkačen zaradi razuzdanosti Kasia Severa, ki je ugledne može in žene obrekoval v nesramnih spisih. Ko je pozneje pretor Pompeius Makro Tiberia vprašal, ali naj se dovolijo tožbe zaradi žalitve veličanstva, je Tiberius odgovoril, da se morajo zakoni upoštevati. Tudi njega so ogorčevale zbadljive pesmi neznanih avtorjev, ki so bile naperjene proti njegovi krutosti in ošabnosti ter proti njegovi neslogi z materjo.

73. Ne bo odveč, če omenimo, da so takšne obdolžitve poskusili najprej pri Falaniu in Rubriu, dveh nepomembnih rimskih vitezi, da bi se videlo, kako se je začelo in kako se je to hudo zlo ob Tiberiovi podpori pri nas razpaslo, potem, kako je bilo zadušeno, naposled pa, kako je vzplamtelo in zajelo vse. Falaniu je tožnik očital, da je med Augustove častilce, ki so v vseh hišah tvorili nekake zadruga, sprejel nekega Kasia, telesno zlorabljenega, razvpitega glumača, in pri prodaji svojih vrtov hkrati prodal tudi soho Augusta. Rubriu se je očitalo, da je s krivo prisego oskrnil božanstvo Augusta. Ko je za to zvedel Tiberius, je pisal konzulom, da ni bilo njegovemu očetu priznано nebo zato, da bi se ta čast izprevrгла v pogubo državljanov. Igralec Kasius ima navado, da se udeležuje tako kakor drugi enaki umetniki iger, katere je njegova mati posvetila spominu Augusta; tudi ni oskrnitev, če se njegove podobe, kakor drugi kipi bogov, prodajo obenem z vrtovi in hišami. Prisega se mora prav tako presoјati, kakor če bi bil Jupitra prevaral: žalitve bogov so briga bogovom.

74. Ne dolgo potem je Grania Marcela, pretorja v Bitiniji,⁶² njegov lastni kvestor Cepio Krispinus tožil zaradi razžalitve veličanstva; tožbo je sopodpisal Ro-

manus Hispo; on, ki je začel živeti takšno življenje, katero je pozneje beda časov in predrznost ljudi povečala. Kajti ubožen, nepoznan, nemirnega duha si je s skrivnimi obtožnicami skušal priklečep laziti na klonjenost tirana ter je kmalu spravil v nevarnost vsakega, kdor je bil slaven; zelo vpliven pri enem, pri vseh pa osovražen, je dal zgled; tisti izmed revežev, ki so se po njem ravnali, so postali bogati, tistih pa, ki se niso po njem ravnali, se je vse balo, nazadnje pa so drugim in samim sebi pripravili pogubo. Toda Marcela je dolžil, da je zlobno govoril o Tiberiu; to je bila neizogibna obdolžitev, ker je tožnik vprav to, kar je bilo najgrše v cesarjevem življenju, poudarjal in obtožencu očital. Kajti ker je bilo resnično, se je besedam tudi verjelo. Hispo je še dodal, da je Marcelov kip više postavljen kakor kipi cesarjev in da so z nekega drugega kipa odrezali Augustovo glavo in nanj posadili Tiberiovo podobo. Zaradi tega se je ta tako razsrdil, da ni več molčal kakor po navadi, ampak je zakričal, da hoče tudi on v tej zadevi soditi javno in pod prisego, da bi namreč se druge k temu prisilil. Tudi zdaj so še ostali sledovi umirajoče svobode. Zategadelj je rekel Cn. Piso: »Kot kateri po vrstnem redu boš glasoval, Cezar? Če boš prvi, bom vedel, kateremu mnenju naj se pridružim; če boš glasoval po vseh drugih, se bojim, da ti bom nespametno nasprotoval.« Te besede so ga zadele in čim bolj neoprezno je vzkipeval, se je tem bolj kesal ter glasoval, naj se obtoženec oprosti krivde, da je razžalil veličanstvo. Zaradi izsiljevanja je šla zadeva pred sodnike v zasebnih pravdah.

75. Preiskave senatorjev ga še niso zadovoljile; prisostvoval je sodiščem v kotu tribunala, da ne bi izpodrival pretorja s kurulskega stola; marsikaj se je v njegovi navzočnosti razsodilo zoper rovarjenje in zagovarjanje mogočnih advokatov. Vendar je vzlic skrbi za nepristranost trpela škoda svoboda. Tako se

je senator Pius Aurelius pritoževal, da se je zaradi gradnje javne ceste in vodovoda njegova hiša razmajala, ter je prosil senatorje za pomoč. Ker pa so upravniki državne blagajne nasprotovali, se je za to zavzel Cezar in priznal Aureliu vrednost njegove hiše, ker je želel, da bi se denar častno in pošteno uporabil; to vrlino je dolgo ohranil, medtem ko se je vsem drugim odrekal. Bivšemu pretorju Propertiu Celeru, ki je zaradi ubožstva prosil za odpustitev iz senata, je daroval milijon sestercijev, ker se je prepričal, da izvira njegova denarna stiska od očeta. Drugim, ki so isto poskušali, je velel, naj vzrok dokažejo prej senatu; hotel je biti strog in trd tudi pri tem, kar bi bil lahko zakonito storil. Zategadelj so vsi drugi rajši molčali in trpeli revščino, kakor da bi jo priznali in prosili za dobroto.

76. Isto leto je zaradi neprestanih nalivov narasla Tibera in poplavlila ravnine okoli Mesta; ko je vodovje odtekalo, je sledil podor poslopij in pogin ljudi. Zato je predlagal Asinius Galus, naj se obrnejo na sibilinske knjige.⁶³ To je odklonil Tiberius, ker je vse božje in človeško enako skrival; vendar je naročil Ateiu Kapitonu in L. Aruntiu, naj poskrbita za ukrotitev reke. Sklenilo se je, da se Ahaja in Macedonija, ki sta se pritoževali zoper svoje težke dajatve, za zdaj oprostita prokonzularne uprave⁶⁴ in dodelita Cezarju. Pri uprizoritvah gladiatorskih iger, ki jih je bil obljubil v imenu svojega brata Germanika in v svojem lastnem, je predsedoval Drusus, ki se je preveč veselil krvi, čeprav krvi, ki je bila poceni;⁶⁵ to je zbuvalo strah pri ljudstvu in to je baje tudi oče obsojal. Zakaj se teh iger ni sam udeležil, so si razlagali različno; nekateri so mislili, da zato, ker ni maral shajanja v velikem številu, drugi, da zaradi svojega mrkega značaja in iz strahu pred primerjavo z Augustom, ker se jih je Augustus vedno rad udeleževal. Jaz bi ne verjel, da je hotel s tem pokazati svojo

krutost, zbuditi pri ljudstvu nejevoljo ter dati za to še sinu priložnost, dasi se je tudi o tem govorilo.

77. Toda teatrska drznost in samovoljnost, ki se je začela v zadnjem letu, je zdaj hujše izbruhnila, ker so bili ubiti ne le plebejski ljudje, ampak tudi vojaki in neki centurio, ranjen pa tribun pretorske kohorte, ko so hoteli preprečiti sramotenje oblasti in razdor med ljudstvom. O tej vstaji se je razpravljalo pred senatorji; glasovalo se je za predloge, da naj bi imeli pretorji pravico šibati igralce. Ugovarjal je ljudski tribun Haterius Agripa, njemu pa Asinius Galus, medtem ko je Tiberius, ki je to igro s svobodo dovoljeval senatu, molčal. Vendar pa je ugovor obveljal, ker je nekoč božanski Augustus izjavil, da se igralci ne smejo bičati, in si Tiberius ni upal njegovih izjav oslabiti. O višini igralske plače⁶⁶ in zoper objestnost njihovih pokroviteljev se je sklepalo marsikaj, zlasti pa, da ne sme noben senator stopiti v hiše pantomimov, da jih ne smejo spremljati rimski vitezi, kadar gredo v javnost, da se ne smejo nikjer kazati razen v gledališču in da imajo pretorji neomejeno oblast, z izgonom kaznovati nespodobne gledalce.

78. Hispancem, ki so prosili, da bi smeli zgraditi Augustu svetišče v Tarakonski koloniji, se je to dovolilo in s tem je bil dan zgled za vse province. Ko je narod prosil, da bi se odpravilo plačevanje odstotka od prodanih predmetov, ki je bil uveden po državljanskih vojnah, je Tiberius proglasil, da se vojna blagajna opira na te dohodke, hkrati pa tudi država ni kos bremenu, če se veterani ne bodo odpuščali šele v dvajsetem letu svoje vojaške službe. Tako so bili za bodoče razveljavljeni škodljivi ukrepi po zadnjem upor, s katerimi so izsilili konec vojaške službe po šestnajstih letih.

79. Nato sta Aruntius in Ateius v senatu razpravljala, ali naj se poplave, ki jih povzroča Tibera, preprečijo s tem, da se reke in jezera, zaradi katerih

Tibera narašča, speljejo v stran; glede tega so zaslišali poslance podeželskih mest in kolonij; Florentinci so prosili, naj se Klanis⁶⁷ ne izrine iz svoje stare struge in prevede v reko Arnus, ker bi bilo to njim v škodo. Soglašali so prebivalci mesta Interamna⁶⁸ in izjavili, da se bodo uničila najrodovitnejša polja Italije, če bi se reka Nar, razdeljena v potoke — to se je namreč pripravljalo — razlila. Tudi Reatinci niso molčali; upirali so se zaježitvi Velinskega jezera tam, kjer se izteka v Nar, češ da bi se razlilo po sosednih poljih. Rekli so, da je najbolje poskrbela za blaginjo smrtnikov narava, ki je dala vsaki reki svoje ustje, svoj tok in izvir ter tako določila njih cilj; ozirati se je treba tudi na svete običaje prednikov, ki so posvetili daritve, gaje in oltarje domovinskim rekam: saj bi vendar Tibera sama ne hotela teči manj slavno, oropana sosednih rek. Prošnje kolonij ali težavna dela ali praznoverje je doseglo, da so glasovali za predlog Pisona, ki je bil mnenja, da se ne sme nič predruščiti.

80. Podaljša se Popeu Sabinu uprava province Mesije ter se mu doda še Ahaja in Macedonija. Tudi to je bila navada Tiberia, da je podaljševal trajanje najvišje oblasti ter obdržal prav mnoge do smrti pri istih vojskah ali v istih sodnih okrajih. O njegovih nagibih se poroča različno: nekateri menijo, da se je bal novih skrbi in je zaradi tega za vedno vztrajal pri tem, kar je enkrat sklenil, drugi, da je tako delal iz zavisti, da jih ne bi več imelo od tega užitek; so pa tudi nekateri, ki mislijo, da je bil prekanjen in zvit, a prav tako bojazljiv v svoji sodbi; kakor namreč ni cenil odličnih vrlin, tako je spet sovražil grehote: pri najboljših se je bal, da so mu nevarni, od najslabših pa je pričakoval sramoto za državo. Tako je omahoval in naposled prišel tako daleč, da je izročil province v upravo nekim osebam, katerih bi ne smel pustiti iz Mesta.

81. O volitvah konzulov, kakršne so bile pod tem cesarjem prvič in potem, si komaj upam kaj zanesljivega povedati: toliko protislovij se najde ne le pri zgodovinarjih, ampak tudi v njegovih lastnih govorih. Včasih je zamolčal imena kandidatov, opisal pa je pokolenje, življenje in vojaško službovanje vsakega posebej, tako da se je lahko spoznalo, kdo je ta in oni; večkrat pa je še to opustil in je kandidate opomnil, naj s spletkami ne motijo volitve, in je za to obljubil svoje lastno priporočilo. Povečini je izjavil, da so se samo ti pri njem prijavi, katerih imena je konzulom navedel, morejo pa se prijaviti še drugi, če se zanesejo na naklonjenost ali na zasluge: lepo zveneče, toda prazne ali lokave besede, ki obe-tajo, čim bolj jih obseva blišč svobode, tem hujšo sužnost.